

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Ehe Kaldmaa

**Poliitiline tasakaalustatus „Valimisstuudio“ 2023. aasta Riigikogu valimiste
eelsetes debattides**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Marju Himma, PhD

Tartu 2024

SISUKORD

SISSEJUHATUS	2
1. TÖÖ TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	4
1.1 Poliitiline kallutatus	4
1.2 Poliitiline tasakaalustatus	6
1.3 Avalik-õiguslik meedia	8
1.3.1 Eesti Rahvusringhääling	9
1.4 Uurimisküsimused	10
2. MEETOD JA VALIM	11
2.1 Valim	11
2.2 Andmekogumis- ja analüüsimeetodid	13
2.2.1 Kvantitatiivne analüüs	13
2.2.2 Kriitiline diskursusanalüüs	14
3. TULEMUSED	20
3.1 Analüüsielemenditabeli elementide analüüs	20
3.1.1 Kuuluvus ja väljajätetus	20
3.1.2 Erakondade iseloomustamine	21
3.1.3 Spetsiifilised näited	23
3.1.4 Reaktsioonid	23
3.1.5 Valed ja moonutamine	25
3.2 Küsimuse tüübid	26
3.2.1 Eeldusega küsimused	27
3.3 Saatejuhtide hinnangud	30
3.4 Kvantitatiivse analüüsi tulemused	33
4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	37
4.1 Järeldused	37
4.2 Diskussioon	39
4.3 Edasised võimalikud uurimissuunad	40
4.4 Meetodikriitika	41
KOKKUVÕTE	42
SUMMARY	44
KASUTATUD KIRJANDUS	46
LISAD	49
Lisa 1. Saates analüüsitud küsimused ja nende kommentaarid saadete kaupa	49
Lisa 2. Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	84

SISSEJUHATUS

Eesti Rahvusringhäälingu (ERR) programm peab Eesti Rahvusringhäälingu seaduse kohaselt olema poliitiliselt tasakaalustatud (Eesti Rahvusringhäälingu seadus, 2007). Siiski kostab nii meedias kui sotsiaalmeedias murelikke hääli prominentsetelt ühiskonnategelastelt, kelle kriitika on küllalt suure auditooriumiga, jõudes kümnete kuni sadade tuhandete eesti inimesteni. „ERRi uudiste erapoolikul ja ironiseerival kajastusel on tagajärjed,“ kirjutas president Toomas Hendrik Ilves X-is 2023. aasta viimasel nädalal, viidates ERRi usaldusväärse suurimale langusele Euroopa avalik-õiguslike ringhäälingute seas. Meediauuriija Andres Jõesaare sõnul on ERRis näha „täitevõimu poliitilise surve ohtu“ tulenevalt rahastusmudelitest, kus valitsus otsustab rahastuse (Jõesaar, 2023). ERRi nõukogu esimees Rein Veidemann on öelnud, et on märganud uudistesaaetes „retoorilist teravust intervjueeritavate suhtes, mis jätab mulje, nagu oleks intervjueerija võtnud isikliku positsiooni mingi poliitilise jõu suhtes.“ (Koorits, 2019). Samas ei ole kõik saated võrdväärsed – teatud saadetele võivad kehtida teistsugused tasakaalustatuse ja neutraalsuse tingimused kui uudistele. Ühtedeks sellistest võib lugeda poliitilised vestlus- ja debatisaated. Kuigi neid kriitilisi väited võib olla üksikuid, on nende kontrollimine õigustatud, kuna tulenevalt suurest auditooriumist jõuavad hinnangud paljude inimesteni.

Sellised hinnangud ERRi suunal on murettekitavad. Demokraatliku ühiskonna toimimise eelduseks on valija vaba ja sõltumatu otsus valimiskasti juures, mille eelduseks omakorda on vajalik meedia, iseäranis avalik-õigusliku meedia surve ja suunamise puudumine. Ühiskonna ootus on, et avalik-õiguslik ringhääling edastab valijatele analüütilist ja tõest teavet ning tagab poliitilisi jõude võrdväärselt koheldes neile võrdse võimaluse valimisvõiduks. Ühiskondlikku tellimust poliitilise neutraalsuse järele näitab ka ringhäälinguseadus (Eesti Rahvusringhäälingu seadus, 2007). Lisaks seadusele peaks tasakaalustatuse tagama ka rahvusringhäälingu nõukogu, kuhu kuulub esindaja igast riigikogu fraktsioonist ning neli eksperti (ERR, 2023).

Oluline on siinjuures saatejuhtide kui modereerijate roll saate poliitilise tasakaalustatuse tekitamisel. Kuigi saatejuhtide roll sarnaneb moderaatoritele, nimetan töös saatejuhte siiski saatejuhtideks, kuna uuritav valim on viis telesaadet. Oma keelekasutusega võivad saatejuhid väljendada, milliseid poliitilisi jõude nad auditooriumit toetama suunavad. ERRi kallutatust on varem kaebuste kaudu uurinud näiteks Lennart Komp enda bakalaureusetöös (Komp, 2008).

Samuti on kirjutatud akadeemilisi töid Eesti meediasüsteemi kallutatuse kohta, mille tulemusi tutvustan teoreetiliste lähtekohtade peatükis. Sarnase formaadiga saate „Esimese stuudio“ kallutatust on ajakirjanduslikult kahel korral põgusalt uurinud Õhtuleht ning leidnud, et pärast 2019. aasta parlamendi valimisi eetrisse läinud saates sai enim kõneaega EKRE esindaja (Järv ja Riik, 2019). Kuivõrd ajakirjanduslik uurimus baseerus ühele saatele ning oli meetodilt vaid kvantitatiivne, puudub laiem teadmine ERRi poliitikale keskendunud debattide kallutatuse osas. Käesoleva töö põhjal ei saa samuti järeldusi teha rahvusringhäälingu kohta, vaid ainult analüüsitud „Valimisstuudio“ osade kohta. Too on oluline andmaks panuse ERRi sisu akadeemilisse uurimisse ja ladumaks vundamenti tulevastele põhjalikemale uurimustele. Bakalaureusetöö **uurimisprobleem** on saada teada, kas, mil määral ja millisel moel esineb poliitilist kallutatust „Valimisstuudio“ uuritud osades.

Bakalaureusetöö eesmärk on teada saada erakonna esindajate sõnavõtude kestus, sõna saamiste kordade arv, poliitilise kallutatuse esinemine ja selle tüüp saatejuhtide keelekasutuses. Eesmärgini jõudmiseks tegin **kaks analüüsi**. **Esmalt** analüüsin Eesti Televisiooni „Valimisstuudio“ 2023. aasta veebruaris ja märtsis eetris olnud viit debatti kvantitatiivselt, et teada saada, kui palju said erakondade esindajad kõneaega ning mitu korda said sõna. Poliitilise kallutatuse näitajateks sobivad need kaks kriteeriumi, sest sõna annavad saates saatejuhid. **Teiseks** analüüsin saatejuhtide keelekasutust, kasutades kriitilist diskursusanalüüsi. Tuginedes Theo van Leeuweni (2008) ja C. Richard Hofstetteri (1976) seitsmele analüüsielemendile: kuuluvus ja väljajäetus, kategooriad, spetsiifilised näited, reaktsioonid, valed ja hinnangud. Lisaks analüüsin küsimuse tüüpe ja hinnanguid.

Bakalaureusetöö koosneb neljast peatükist: teoreetilised ja empiirilised lähtekohad, meetod ja valim, tulemused ning järeldused ja diskussioon. Töö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad jagunevad kolme alapeatükki: poliitiline kallutatatus, poliitiline tasakaalustatus ja avalik-õiguslik meedia, kus tutvustan avalik-õigusliku meedia toimimise printsiipe ja kirjutan rahvusringhäälingu tasakaalustatuse tagamise mehhanismidest, nende tugevustest ja nõrkustest. Samuti annan ülevaate ilmunud kirjandusest. Meetodi ja valimi peatükis kirjeldan analüüsimeetodeid ja kasutatud valimit ning tingimusi, mis valimi valiku määrasid. Tulemuste peatükis tutvustan kahe analüüsi tulemusi.

1. TÖÖ TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Järgnevas peatükis teen ülevaate poliitilisest kallutatusest ja poliitilisest tasakaalustatusest. Tasakaalustatust uurin antud töö raames kallutatuse elementide esinemise kaudu. Annan ülevaate avalik-õiguslikust meediast ja Eesti Rahvusringhäälingust tööga seotud aspektides ning toon välja uurimisküsimused.

1.1 Poliitiline kallutus

Siinse töö teoreetiliseks raamistamiseks kaalusin ka poliitilist mitmekesisust (*political plurality*). Poliitilise mitmekesisuse üks väljapaistvamaid autoreid on Robert A. Dahl, kelle definitsiooni kohaselt on pluralism demokraatliku ühiskonna mitmekesisuse ja huvigruppide, sh erakondade esindatuse tasakaal. Teoses „*Dilemmas of Pluralist Democracy: Autonomy vs. Control*“ (1982) keskendub Dahl ühiskondliku vabaduse ja korra loomise dilemma lahendamisele. Dahl toob eraldi välja tugevate, aga samas ka paindlikke institutsioonide vajalikkuse, kuna see on huvigruppide tegevuse eeldus. Dahl rõhutab osalusdemokraatia, kaasamise ja kodanikuaktiivsuse tähtsust demokraatia toimimises. Teose põhiline järeldus on, et edukas riik on, kus autonoomia ja kontroll on tasakaalus, vältides nii autoritarismi kui ka anarhiat. Kuna teooria ei sobitu siinse bakalaureusetööga otsustasin teooriat mitte kasutada.

ERRi saadete mitmekesisus on reguleeritud nii seaduslikult kui ka erinevate reeglitega, näiteks on iga täisnimekirjaga valimistel osaleval erakonnal õigus osaleda debattides (ERR, 2022). Samuti eeldaks poliitilise mitmekesisuse uurimine sisuanalüüsi arvukamatele saadetele kui bakalaureusetöös kasutatud valim, mis koosneb viiest saatest. Mainekad eesti ühiskonnategelased on süüdistanud ERRi just poliitilises kallutatuses. Käesoleva töö lähtepunkt on normatiivne käsitlus, mis eeldab, et poliitilist kallutatust ei esine.

Denis McQuail (1992) sedastab, et poliitiline kallutus ja vaadete propageerimine (*advocacy*) meedias on sama vanad kui meedia ise (McQuail, 1992). Poliitilise kallutatuse selgitamisel kasutab ta Howard Efroni (1971) definitsiooni poliitilisest kallutatusest, mis sedastab, et kallutus on spetsiifiline selektiivne protsess spetsiifilises poliitilises kontekstis (Efron, 1971, viidatud McQuail, 1992 kaudu). McQuaili tõlgenduse järgi ei ole Efroni arvates probleemi kese

objektiivsus, vaid enda eelistuste vastavusse viimine teatud poliitiliste positsioonide ja arvamustega. McQuail toob välja ka David Franki (1973), kes kasutab McQuaili tõlgenduse järgi neutraalsemat sõnastust öeldes, et poliitiline kallutatatus on „selektiivne kodeerimine“ (Frank, 1973, viidatud McQuail, 1992: 192 kaudu). Bakalaureusetöös pean kallutatuse all silmas Efroni (1971) definitsiooni, mille järgi kallutatatus on konkreetne selektiivsus poliitiliste teemade käsitlemisel.

Hofstetter (1976) on sedastanud neli kallutatuse tüüpi, millega tuli välja analüüsides USA presidendivalimiste debatte. Esimene tüüp on **valed** – valede all peab Hofstetter silmas tahtlikku, eesmärgistatud, mitte tõeste väidete esitamist. Teine tüüp on **moonutamine**, mis Hofstetteri definitsiooni järgi on olukord, kui väljaanne on mõjutatud faktide õigustamatu väljajätmisega, rõhutab liialt või just liiga vähe sündmuse teatud aspekte või esitab pooltõdesid. Kolmas on **hinnangud** ja neljas **struktuurne kallutatatus**. Hinnangute, iseäranis väärtuseliste väidete tüüp viitab ideoloogilisele kallutatusele – olukorrale, kus väljaanne kajastab rohkem teatud maailmavaadet ning struktuurne kallutatatus sellele, kui sama sündmust kajastavad erinevad väljaanded sarnaselt (Hofstetter, 1976). Neljast kallutatuse tüübist esimesed kolm on kasutatavad käesoleva töö analüüsielementidena. Struktuurset kallutatust ei ole võimalik töö analüüsis kasutada, sest uuritav objekt on ühe saate mitu osa.

Raymond Williams (1975) juhib aga tähelepanu, et kallutatatus võib tekkida küll sõnumitoojast ehk meediaväljaandest, aga ka sõnumisaajast – nii sõnumi kodeerimine ajakirjanikult kui dekodeerimine meediatarbijalt võivad olla selektiivsed protsessid ja võivad seega olla osalised kallutatuse tekkimisel (Williams, 1975, viidatud McQuail, 1992 kaudu). Käesolevas töös on vaataja ja saatejuhi interaktsioonile sarnase süsteemina oluline saatejuhi ja erakonna esindaja interaktsioon ning sõnumina käsitletav ajakirjaniku küsimus.

	Avalik	Varjatud
Tahtlik	Parteilisus	Propaganda
Tahtmatu	Tahtmatu/teadmatu kallutatatus (selektiivsus)	Ideoloogia

Joonis 1. Kallutatuse mudel McQuaili (1992) järgi. Joonise tõlkis eesti keelde Ehe Kaldmaa.

McQuail pakub välja mudeli kallutatuse selgitamiseks (McQuail, 1992). Mudelis on ta jaganud kallutatuse **avalikuks** ja **varjatuks** ning **tahtlikuks** ja **tahtmatuks**. Käesolevat bakalaureusetööd võivad puudutada varjatud, tahtlik ja tahtmatu kallutus, samas, nagu öeldud, Eesti Rahvusringhäälingu seaduse kohaselt ei tohi ERRis esineda tahtlikku kallutatust. **Tahtmatu/teadmatu kallutus (selektiivsus)** on definitsiooni järgi see, kui toimetuse eelistatud ja mitte-eelistatud teemad on äratuntavad. Selektiivsust põhjustab muuhulgas vaatajate ootuste tajumine ajakirjanike poolt ja soov neile vastata, aga ka rutiin (Fishman, 1988). **Ideoloogia** tähistab organiseeritud uskumuste süsteemi, mida väljaanne kasutab auditooriumi veenmiseks.

Et luua poliitilisest kallutusest laiem arusaam, toon välja Shultzineri ja Stukalini (2021) raamistiku, mida enda töös mahupiirangu tõttu kasutan osaliselt. Shultziner ja Stukalin (2021) toovad välja, et poliitilist kallutatust saab analüüsida ka organisatsiooni tasandil. Nende teooria järgi mõjutavad kallutatust nii **meediaorganisatsiooni välised** kui ka **sisesed faktorid** – meediaorganisatsiooni sisesed faktorid on poliitilist kallutatust soodustavad ning välised kallutatust vähendavad. Välised faktorid on **turukonkurents**, **kontekstiga arvestamine** ja **ajakirjanduslikud normid** (Shultziner et Stukalin, 2021). Meediamaja-siseselt mõjutavad kallutatuse esinemist Shultzineri ja Stukalini (2021) järgi peale **ajakirjanike** ja **toimetajate** ka **omanikud**. ERRi puhul on oluline märkida, et omaniku rolli täidavad muuhulgas ERRi nõukogu näiteks teostades järelevalvet Eesti Rahvusringhäälingu seaduse täitmise osas ning koalitsioon eraldades raha ERRi tegevuseks. Seega on võimalik teatud poliitilise mõju teke ERRi tegevusele.

Eesti meedia poliitilist kallutatust on uurinud näiteks Ann Trummal (2019) enda magistritöös ajalehe Postimees näitel. Töö tulemusi tutvustades kirjutab Trummal, et kuigi intervjuueeritud ajakirjanike sõnul on Eestis nii parem- kui vasakpoolseid väljaandeid, on üldiselt Eesti meediasüsteem poliitiliselt kallutatud paremale (Trummal, 2019).

1.2 Poliitiline tasakaalustatus

David Nicolas, Peter van Aels ja Guido Legnante (2012) kirjutavad, et meedia poliitiline tasakaalustatus võib olla defineeritud kahte moodi tulenevalt poliitilisest olukorrast või ajakirjanduslikest normidest. Esimene viis meedia tasakaalustatuse defineerimiseks on riigis

valitseva poliitilise süsteemi kaudu, kus eetriaeg peab jagunema teatud printsiipide alusel võimalikult õiglaselt erakondade vahel (Nicolas, van Aels ja Legnante, 2012). Selline definitsioon johtub riigis valitsevast poliitilisest olukorrast, näiteks sellest, mitu erakonda parlamendis on. Sellist tasakaalustatuse mudelit saab kasutada ERRi kirjeldamisel, kuna ERRi poliitdebates kehtivad selgelt reeglid, millised erakonnad saavad debattides osaleda (ERR, 2022). Samuti sedastab Riigikogu valimiskampaania kajastamise kord, et ERRi programmides järgitakse teiste seas tasakaalustatuse printsiipe (ERR, 2022).

Autorid lisavad oma eelnevatele Lääne-Euroopas läbi viidud teadustöödele tuginedes veel teise poliitilise tasakaalustatuse mõjutaja, milleks on ajakirjanike rutiin, kus olulist rolli mängivad toimetuses ja riigis valitsevad ajakirjanduslikud normid (Nicolas, van Aels ja Legnante, 2012). ERRi poliitdebatte mõjutavad lisaks poliitilisele olukorrale ka saatejuhtide otsused saate eetrisoleku ajal. Debatte analüüsid on oluline märgata nii saatejuhtide keelekasutust kui ka käitumist näiteks selles osas, millal, kas ja kuidas antakse sõna kaasdebateerijate poolt kriitika alla sattunud poliitikule, mis mõjutab otseselt saate tasakaalustatust.

Trummal (2019) uuris ka poliitilist neutraalsust ja suhtumist sellesse eesti ajakirjanike seas. Kõikide töö valmimise käigus intervjueeritud väljaannete ajakirjanikud, et peamine mehhanism poliitilise tasakaalustatuse saavutamiseks on laia maailmavaadete spektrumit esindava sisu avaldamine.

Anonüümne ERRi ajakirjanik ütles intervjuus Trummalile järgnevat: „[...] absoluutset poliitilist neutraalsust ei saagi olemas olla, sest me kõik oleme oma tausta ja oma kujunemisloo ja ühiskondlike eelistuste või valikutega. [...] poliitiline neutraalsus on pigem tekitatav mitmekesisuse kaudu ja joone kaudu, mida ma püüdsin hoida – sõna saavad kõik, kui nad suudavad oma vägagi erinevaid poliitilisi või ideoloogilisi seisukohti väljendada tsiviliseeritult, omades sõnumit ja heas keeles. See, et ukсед olid lahti erinevate maailmavaadete või poliitiliste suundade esindajatele, löi lõpuks neutraalsuse.“

1.3 Avalik-õiguslik meedia

Avalik-õiguslikku meediat defineerib McQuail (2003: 440) järgnevalt: „*Avalik-õiguslik ringhääling /.../, mida rahastatakse avalikult ja mis toimib kasumi mitte taotlemise põhimõttel, et vastata kõigi kodanike mitmesugustele avaliku kommunikatsiooni vajadustele /.../, mis hõlmavad universaalset teenuse pakkumist, teatavate vähemuste erivajaduste arvestamist, teatavat liiki haridussaadet, demokraatliku poliitilise süsteemi toetamist avatud ja mitmekesise juurdepääsu võimaldamise kaudu meediale, samuti poliitilistele erivajadustele vastavad kindlate reeglite kohast tegevust valimiste eel ning valitsuse ja parlamendi tegevuse tutvustamisel.*“

Definitsioonist tulenevalt on McQuail (2003: 141) pannud paika kaheksa avalik-õigusliku meedia eesmärgi, millest poliitilise tasakaalustatusega on seotud kolm:

- mitmekesine sisu ühiskonna peamistele maitsetele, huvidele ja vajadustele, sealjuures kajastades tervet arvamuste ja uskumuste spektrit;
- poliitilise süsteemi vajaduste katmine;
- tasakaalustatus ja erapooletu info jagamine murekohti ja konflikte kajastades;

Andres Jõesaar (2005) toob enda avalik-õigusliku ringhäälingu erinevatest tahkudest rääkivas magistritöös välja Peacocki Komitee, mille initsiatiiv tuli toonaselt avalik-õigusliku meedia suhtes kriitiliselt meelestatult Ühendkuningriigi peaministrilt Margaret Thatcherilt. Komitee uuris 1985. aastal BBC rahastamist ja rolle ning tõi välja tegurid, mis teevad ringhäälingust avalik-õigusliku ringhäälingu. Jõesaare (2005: 67) esile toodud teguritest on poliitilise tasakaalustatusega seotud kaks:

- sõltumatus valitsusest ja varjatud huvidest (*detachment from vested interests and government*);
- rahastamine otse kasutajate poolt.

Nii McQuaili kui ka Peacocki Komitee avalik-õigusliku ringhäälingu omadustes on vastavalt välja toodud tasakaalustatus ja erapooletus info jagamisel ning sõltumatus valitsusest ja varjatud huvidest. Peacocki Komitee väljatoodud rahastamine, mis peab toimuma otse kasutajatelt, on oluline kallutatuse vältimiseks. Sellest lähemalt järgnevas alapeatükis.

1.3.1 Eesti Rahvusringhääling

Tõin sissejuhatuses välja, et kultuuriministeriumi meedianõuniku Andres Jõesaare hinnangul on ERRi rahastamismudeliga risk, et koalitsiooni arvamus jääb liialt peale. Sama probleemi toob Jõesaar välja ka enda magistritöös, kus kirjutab järgnevat: „Otsene sõltuvus poliitikute iga-aastastest rahastamise prioriteetide otsusest seab kahtluse alla avalik-õigusliku ringhäälingu ühe peamise tunnuse – sõltumatuse“ (Jõesaar, 2005: 70–71). ERRi rahastuse paneb paika Eesti Rahvusringhäälingu seadus (2007). Selle kohaselt koostab juhatus eelarve ning nõukogu kinnitab selle, kuid riigieelarvest rahvusringhäälingule mineva summa otsustab riigikogu valitsuse ettepanekul. ERRile antav summa ei ole fikseeritud, seega nõrgendab Jõesaare hinnangul selline rahastusmudel ERRi poliitilist sõltumatust, kuna rahastuse otsus on koalitsioonil (Jõesaar, 2023). Kui rahastajaid ERRi tegevusele oleks teisigi, lisanduks muutujaid ja jõujooni veelgi, mis suurendaksid kallutatuse esinemise ohtu.

Anna Pöld (2016) kirjutab enda magistritöös, et avaliku huvi teenimine, mille üks osa on erapooletust ja tasakaalustatust eeldav meediatarbijale teejuhiks olemine, on kõige olulisem ERRi funktsioon nii ERRi töötajate, ajakirjanduspoliitika kujundajate kui ka poliitikute silmis. Seega võime järeldada, et ühiskondlik ootus ERRile on olla poliitiliselt tasakaalustatud info vahendaja. Kui rahastusmudel on Jõesaare hinnangul poliitilist sõltuvust suurendav, on mitmeid teisi mehhanisme, millega ERR tasakaalustatust tagab.

Riigikogu valimiskampaania kajastamise korra kehtimise ajal tagatakse „ringhäälingujaama erapooletus /.../ ennekõike maksimaalselt võrdsete tingimuste ja võrdse eetriaaja andmisega kõigile kandideerivatele erakondadele, vajadusel ka üksikkandidaatidele“ (ERR, 2022). Lisaks Riigikogu valimiskampaania kajastamise korra punktile 1.4, mis sedastab, et „ERRi programmides ja portaalides järgitakse valimiste kajastamisel sõltumatuse, erapooletuse ja tasakaalustatuse nõudeid“ on sätestatud, et „ERR ei anna oma kajastuses alusetut eelist kandidaatidele, kes tegutsevad kampaania ajal avalikes ametites“ (ERR, 2022). Valimiskampaania kord kehtis perioodil 20. jaanuar 2023 kuni 4. märts 2023 (ERR, 2022). Saated, mida bakalaureusetöös uurin, langevad sellesse aega, seega on põhjendatud ootus, et saated on Eesti poliitdebattide seas poliitilise tasakaalustatuse mõttes tipptasemel, st võimalikult väheste poliitilise kallutatuse ilmingutega.

Võrdseid võimalusi reguleerivad peale seaduse ka Hagi Šeini loodud avalik-õigusliku ringhäälingu programmi erapooletuse ja tasakaalustatuse põhimõtted (Šein, 2001). Avalik-õigusliku ringhäälingu programmi erapooletuse ja tasakaalustatuse põhimõtete dokumendis on üldpõhimõtted jagatud neljaks printsiibiks. Kuivõrd on töö eesmärk käsitleda poliitilist kallutatust tutvustan neljast üht printsiipi, mis rakendub poliitiliste erakondade esindajatele. Selleks on **eetriaaja tasakaalu printsiip**, mis tähendab, et oluliste teemade käsitlemisel peab avalik-õiguslik ringhääling tagama erinevate erakondade esindajatele võrdse eetriaaja, eriti valimiskampaania perioodi ajal. Samuti sedastab Šein, et subjektiivsel tasandil sotsiaalseid ja poliitilisi probleeme kajastavates saadetes „peaks esindatud vaadete spekter olema sedavõrd lai, et piisav erapooletus ja tasakaal oleks tagatud“. Selleks peab tähelepanu pöörama muuhulgas saate pikkusele ja sagedusele (Šein, 2001: 2). Samuti peab toimetuse hoolitsema ühele grupile võimaluse vaateid avaldades ka selle eest, et oponentidele „oleks seisukohtadele võimalik vastata sobivas saates ja sobival eetriajal“ (Šein, 2001: 3). Kuna debatid on jaotatud temaatiliselt, on kriitika alla langenutele loogiline anda sõna samas saates, kui üht konkreetset teemat arutatakse. Sõna andmine kriitika alla langenud poliitikutele on saatejuhtide valik ning selle printsiibi vastu eksimine võib olla märgiks saatejuhtide kallutatusest.

1.4 Uurimisküsimused

Bakalaureusetöö eesmärk on teada saada erakonna esindajate sõnavõttude kestus, sõna saamiste kordade arv ning saatejuhtide küsimustes esinenud poliitilise kallutatuse elemendid selleks, et saada arusaam „Valimisstuudio“ poliitilisest tasakaalustatusest. Eesmärgist tulenevalt on **uurimisküsimusi** bakalaureusetööl kaks:

1. Kas ja milliseid poliitilise kallutatuse ilminguid esineb „Valimisstudios“?
2. Kuidas jagunevad saatejuhtide sõnaandmised ja debateerijate rääkimise aeg erakondade vahel?

2. MEETOD JA VALIM

Peatükis selgitan bakalaureusetöö valimi kujunemise kriteeriume, annan ülevaate töös kasutatavatest andmetest, nende kogumisviisidest ja sellest, kuidas kavatsen andmeid bakalaureusetöö tarbeks analüüsida nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt.

2.1 Valim

Uurimaks poliitilist tasakaalustatust valisin „Valimisstuudio“ 2023. aasta Riigikogu valimiste eelsed debatil. Debatid olid eetris Eesti Televisioonis 1., 8., 15., 22. veebruaril ja 1. märtsil. Poliitikadebatte leidub Eesti tele- ja raadiomaastikul mitmeid, ERRi saadetest näiteks Eesti Televisiooni „Esimene stuudio“ ja Vikerraadio „Valimisstuudio“. Uuritava saate valikul lähtusin neljast kriteeriumist: erakondade esindatus, kuulaja-vaatajanumbrid, debattide värskus seminaritöö kirjutamist alustades ja saate erinevatele osadele kohaldatud tingimused.

Erakondade esindatuse kriteeriumist lähtudes valisin debatil, kus oleksid esindatud võimalikult paljude erakondade esindajad. Riigikogu valimiskampaania kajastamise kord sedastab, et „Valimisstuudios“ on „esindatud erakonnad, kes on üles seadnud nimekirja vähemalt 101 kandidaadiga ja kes on esindatud kõigis valimisringkondades.“ (ERR, 2023). Seega olid Eesti Televisiooni „Valimisstuudios“ esindatud seitse erakonda – Reformierakond, Eesti 200, Isamaa, Keskerakond, Sotsiaaldemokraatlik Erakond, EKRE ja Parempoolsed. Seitsme erakonna esindatus annab võimaluse uurida poliitilist tasakaalustatust võimalikult paljude poliitiliste erakondade ning seeläbi ka poliitiliste vaadete osalusel.

Seitse erakonda oli esindatud ka Vikerraadio „Valimisstuudios“, kuid teledebati kasuks otsustasin vaatajanumbreid uurides. Vikerraadiot kuulas Kantar Emori uuringute järgi 2023. aasta veebruaris ja märtsis päevas 100 000 kuni 120 000 inimest, iga kuulaja keskmiselt kaks tundi ja viis minutit päevas (Kantar Emor, 2023). „Valimisstuudio“ kohta puuduvad täpsed kuulajanumbrid, seega on keeruline kuulajaskonna suurust hinnata. Samas teame, et kindlasti ei ületanud see 120 000 kuulaja piiri (Kantar Emor, 2023). Päevase kuulajaskonna andmetelt võime ka järeldada, et terve päevase kuulajaskonna Vikerraadio kuulamise ajaraam langes ühele ja samale tunnile, mil eetris oli „Valimisstuudio“, on ebatõenäoline. Küll aga on täpsemalt

mõõdetud „Esimese stuudio“ ja ETV „Valimisstuudio“ vaatajanumbreid. „Esimese stuudio“ puhul vaatasin samal hooajal eetris olnud parlamendierakondade debattide vaatajanumbreid, et saadete eetrissemineku ajad ning saadete formaadid oleks kahe saate puhul võimalikult võrreldavad. Vaatajanumbrite jagunemine on välja toodud Tabelis 2.

Tabel 2. „Esimese stuudio“ 2023. aasta kevadhooaja parlamendierakondade ja „Valimisstuudio“ eetrisse mineku kuupäevad ja vaadatavus (Kantar Emor, 2023).

„Esimese stuudio“ parlamendierakondade 2023. kevadhooaja vaadatavus		ETV „Valimisstuudio“ 2023. aasta saadete vaadatavus	
Saadete eetrissemineku aeg	Vaatajate arv	Saadete eetrissemineku aeg	Vaatajate arv
11. jaanuar	< 105 000	1. veebruar	< 105 000
15. märts	97 000	8. veebruar	91 000
12. aprill	102 000	15. veebruar	< 99 000
26. aprill	90 000	22. veebruar	< 102 000
10. mai	111 000	1. märts	138 000
24. mai	88 000		

Kuna vaatajanumbrid on mõlemal saatel samas suurusjärgus ning „Valimisstuudio“ eristub ühe 138 000 vaatajaga tipuga, otsustasin ka selle kriteeriumi alusel analüüsida „Valimisstuudiot“. Vaatajanumbreid arvestasin ühe valikukriteeriumina, sest suurema auditooriumiga saade omab ühiskonnas ka suuremat mõju.

Lisaks võimalikult suurele erakondade esindatusele ja vaadatavusele valisin saated ka värskuse järgi. Bakalaureusetööd kirjutama asudes olid just need „Valimisstuudio“ osad kõige värskemad, samas võiks uurida „Esimese stuudio“ parlamendierakondade debatte, mis oleks mõnevõrra värskemad. Siinkohal otsustasin jääda kindlaks „Valimisstuudiale“ tulenevalt eelnevast kahest argumendist. Lisaks kehtis kõikide „Valimisstuudio“ saadete eetrisse mineku ajal Riigikogu valimiskampaania kajastamise kord, kuid „Esimese stuudio“ puhul kehtis kord vaid ühe saate puhul. Valimiskampaania kajastamise kord tähendab aga, et saadatel on kõrgendatud tähelepanu poliitilise tasakaalustatuse osas. Omakorda tähendab see, et nii vaatajad kui saatejuhid on eriti

tundlikud poliitilise tasakaalustatuse suhtes, mis loob olukorra, kus „Esimese stuudio“ saadetele kehtivad erinevad tingimused.

Tabel 3. „Valimisstuudio“ osade eetrissemineku aeg, teema, erakondade esindajad ja saatejuhid.

Eetriaeg	Teema	Debateerijad	Saatejuhid
1.02.2023	Kaitse- ja välispoliitika	Jaak Madisson (EKRE), Hanno Pevkur (RE), Urmas Reinsalu (Isamaa), Raimond Kaljulaid (SDE), Neeme Väli (KE), Margus Tsahkna (E200), Ilmar Raag (P)	Andres Kuusk Johannes Tralla
8.02.2023	Haridus, teadus, kultuur	Tõnis Lukas (Isamaa), Jaak Aab (KE), Kristina Kallas (E200), Liina Kersna (RE), Piret Hartman (SDE), Jaak Valge (EKRE), Tauno Õunapuu (P)	Andres Kuusk Liisu Lass
15.02.2023	Tervishoid, sotsiaalhoolekanne, pensionid ja toetused	Signe Riisalo (RE), Lea Danilson-Järg (Isamaa), Tanel Kiik (KE), Irja Lutsar (E200), Marelle Erlenheim (P), Helmen Kütt (SDE), Kert Kingo (EKRE)	Andres Kuusk Liisu Lass
22.02.2023	Rahandus, energiakriis, maksud, rohepööre	Siim Kiisler (P), Priit Sibul (Isamaa), Kristen Michal (RE), Riina Sikkut (SDE), Marek Reinaas (E200), Taavi Aas (KE), Rain Epler (EKRE)	Andres Kuusk Mirko Ojakivi
1.03.2023	Peaministri-kandidaatide debatt	Kaja Kallas (RE), Helir-Valdor Seeder (Isamaa), Lauri Läänemets (SDE), Martin Helme (EKRE), Jüri Ratas (KE), Lauri Hussar (E200), Lavly Perling (P)	Andres Kuusk Liisu Lass

2.2 Andmekogumis- ja analüüsimeetodid

Selles alapeatükis annan ülevaate bakalaureusetöös kasutatavatest analüüsimeetoditest ja kriteeriumitest, mille alusel analüüsimeetodid valisin. Bakalaureusetööks kogutud andmete analüüsiks ja seega uurimisküsimustele vastamiseks kasutan kaht analüüsimeetodit – kvantitatiivset analüüsi ja kvalitatiivseks analüüsiks kriitilist diskursusanalüüsi.

2.2.1 Kvantitatiivne analüüs

Esimeses etapis analüüsisin esmalt „Valimisstuudio“ saateid kvantitatiivselt. Selleks koostan tabeli, kuhu märgin kõigi viie saate kohta vastava erakonna esindaja **sõnasaamiste arvu** ning **kõnelemise aja** sekundites. Valisin kvantitatiivse analüüsi uurimisküsimuste järgi, mis olid järgnevad:

1. Kas ja milliseid poliitilise kallutatuse ilminguid esineb „Valimisstuudios“?
2. Kui palju annavad saatejuhid sõna erakondade esindajatele?

Esimene uurimisküsimus näitab võimalikku kallutatuse esinemist seoses rohkema rääkimise aja andmisega teatud erakondadele. Samas jätab selline analüüs kõrvale sõnavõtude sisukuse. Sellele puudujäägile siiski mõningal määral vastab kvalitatiivne analüüs. Kvantitatiivset analüüsi tehes kasutan deskriptiivset ehk kirjeldavat analüüsi. Analüüsi tarbeks mõõdan nii debateerijate kõnelemise pikkust sekunditest kui ka saatejuhtide antavate kõnelemise kordade arvu iga debateerija puhul. Mõlemad tunnused on diskreetsed arvtunnused. Kvantitatiivsed andmed annavad objektiivse teadmise, milliste erakondade esindajatele annavad saatejuhid enim sõna (siiski ka sellest, kui jõulised on kõnelejad sõna võtmisel ja hoidmisel), kui suured erinevused esinevad kõige rohkem sõna saanud erakonna esindaja ja kõige vähem sõna saanud erakonna esindaja sõnasaamiste kordade arvus ja kõnelemise ajas. Selline teadmine on analüüsiks oluline johtudes Shultzineri ja Stukalini (2021) arvamuste spektrumi kallutatuse teooriast, mille järgi esineb poliitiline kallutatus, kui ühe arvamuse esindajad saavad teistsuguste arvamustega inimestest või gruppidest rohkem sõna. Objektiivse teadmise järgi saab veel analüüsida saatejuhtide tegutsemise vastavust avalik-õigusliku ringhäälingu programmi erapooletuse ja tasakaalustatuse põhimõtete dokumendi eetria ja tasakaalu printsiibiga, mille kohaselt peab poliitikasaadetes tagama erakondade esindajatele võrdse eetria, eriti valimiskampania perioodi vältel. Analüüsi tulemuste põhjal on võimalik seega osaliselt vastata esimesele uurimisküsimusele, st kas poliitilist kallutatust esineb ja kas selle väljendusviis on arvamuste spektrumi kallutatus. Täielikult saab vastata teisele uurimisküsimusele.

2.2.2 Kriitiline diskursusanalüüs

Teises etapis teen „Valimisstudio“ kriitilise diskursusanalüüsi, vaadeldes saatejuhtide keelekasutust. Vaatlen saatejuhte ja mitte erakondade esindajaid, sest saatejuhid esindavad meediamaja ning otsustavad saates muuhulgas selle, kes saab sõna, millal sõnajärg üle anda ning millise sisuga küsimusi erakondade esindajatelt küsida. Seega annab saatejuhtide töö aimu meediamaja kallutatusest ühe saate raames. Valisin kriitilise diskursusanalüüsi, sest see annab võimaluse uurida keelekasutust ja selle mõju ühiskondliku ja poliitilise võimu loomisele ja säilitamisele. Samuti võtab kriitiline diskursusanalüüs arvesse diskursuse sotsiaalset, kultuurilist

ja poliitilist konteksti, et anda aimu keelekasutuse seostest laiemate ühiskondlike mustrite ja jõujoontega (Kalmus, 2015).

Kriitiline diskursusanalüüs võimaldab saada infot selle kohta, millised poliitilise kallutatuse tüübid esinevad saatejuhtide keelekasutuses. Seega annab analüüsi tulemus lisaks kvantitatiivse analüüsi tulemustele täiendava vastuse esimesele uurimisküsimusele, mis keskendub poliitilise kallutatuse väljendumisviisidele „Valimisstuudios“.

Et läbi viia „Valimisstuudio“ viie debati kriitiline diskursusanalüüs, toetun Theo van Leeuweni (2008: 28–75) sotsiolingvistilistele sotsiaalsete tegelaste (*social actors*) ja sotsiaalsete tegevuste (*social actions*) analüüsielementidele. Analüüsiks kasutan järgnevaid: **kuuluvus ja väljajäetus, kategooriad, spetsiifilised näited ja reaktsioonid**. Lisaks kasutan analüüsielementidena Hofstetteri (1976) kolme kallutatuse tüüpi: **valed, moonutamine ja hinnangud**.

Tabel 4. Diskursusanalüüsiks kasutatavad elemendid ja nende selgitus.

Analüüsielement	Elemendi selgitus
Kuuluvus ja väljajäetus	Kelle kohta ütleb saatejuht „meie“, kelle kohta „teie“
Kategooriad	Mida saatejuhid seoses erakondadega välja toovad
Reaktsioonid	Grupiga juba juhtunud või eeldatav reaktsioon teatud juhtumile
Spetsiifilised näited	Milliseid gruppe saatejuhid üldistavad, milliste gruppide kohta toovad välja konkreetse nime
Valed	Saatejuhid esitavad tahtlikke ja eesmärgistatud valeväiteid
Moonutamine	Saatejuhid esitavad poolikult tõeseid väiteid
Hinnangud	Saatejuhid esitavad teatud ideoloogiaga kattuvaid hinnanguid

Järgnevalt selgitan lähemalt iga analüüsielemendi valikut. Lisaks kirjeldan iga analüüsielemendi tuvastamise kriteeriumeid, et analüüs oleks korratav.

1. **Kuuluvus ja väljajäetus.** Van Leeuweni (2008) järgi on kuuluvus ehk see, kelle kohta uuritav ütleb *meie* ja kelle kohta *teie*, poolte valimise väljendus. Eriti rõhutab van Leeuwen väljajäetuse olulisust, sest see võimaldab mõista, kellele rääkija end vastandab

ehk kellega ühtekuuluvust ei väljenda. Töös kasutan kuuluvust mõistmaks, milliste gruppidega ühtekuuluvust enda osas saatejuhid väljendavad ja millistega mitte. See teadmine annab võimaluse analüüsida, kas ja kui palju esinevad ajakirjaniku vaated saates.

Saatejuhtide lauseid analüüsides oli *meie* ja *teie* valikukriteeriumiks poliitilise või riiklike kuuluvuste näitamine, sest teistsugused kuuluvused ei puutu sisu mõttes asjasse (näiteks kui saatejuhid ütlevad saatejuhtide kohta *meie*).

2. **Kategooriad.** Saatejuhtide nimetatud kategooriate analüüsimine võimaldab mõista, milliste gruppide huve saatejuht debatis esindab. Kui saatejuht esitab grupi kohta hinnangu, võib see olla ka negatiivne, seega pole nimetamine *per se* huvide esindamine, oluline on arvestada mainimise konteksti.

Kategooriate alla paigutasin erakonnad kui grupid. Kasutasin seda elementi uurimaks, kuidas ja mida saatejuhid erakondadega seoses esile toovad.

3. **Spetsiifilised näited.** Spetsiifilised näited demonstreerivad, milliseid inimesi saatejuht peab oluliseks, mis omakorda võib tähendada teatud sidemeid või pädevuse usaldust. Milliseid inimesi ajakirjanik välja toob (ning omakorda ka erakondi, ettevõtteid vmt, millega välja toodud inimene seotud on) on samuti vajalik info vastamaks küsimusele, kuidas poliitiline kallutatus „Valimisstudios“ väljendub.

Spetsiifiliste näidetena tõin välja kõik nimed, mida saatejuhid kasutasid.

4. **Reaktsioonid.** Element näitab, milliseid reaktsioone saatejuht erakonnale või erakonna esindajale omistab, sest see, kas ja milliseid reaktsioone saatejuht erakonnale omistab on tema valik. Seega on võimalik elemendi järgi mõista saatejuhi enda perspektiivi ja vaadelda, kuidas see väljendub tema juhitud saadetes.

Elemendi puhul jälgisin keelekasutust – kui saatejuht tõi välja seose minevikuga, kasutades näiteks sõnu „jälle“ või konkreetselt viidates näiteks erakonna tegevusele ajal, mil erakond oli valitsuses.

5. **Valed.** Valed on üks Hofstetteri (1976) sedastatud element, mille kaudu kallutatud väljendub. Valede all peab Hofstetter (1976) silmas saatejuhtide esitatud väiteid, mis on tahtlikult valed ja teenivad teatud eesmärki. Vaadeldes, milliste teemade suhtes saatejuhid valeväiteid esitavad, on võimalik analüüsida, millise grupi või maailmavaate huvides saatejuhid seda teevad.

Valede tuvastamisel toimib saates teatav eneseregulatsioon. Kõik debateerijad soovivad end näidata võimalikult heas valguses, seega on debateerijad varmad välja tooma saatejuhtide vigu, kui väide seab debateerija tegelikkusest halvemasse valgusesse. Kui aga saatejuht seab valega debateerija paremasse valgusesse, on ülejäänud kuus debateerijat seda motiveeritud välja tooma, sest teiste kandidaatide kehvem maine on nende huvides.

6. **Moonutamine.** Hofstetteri teoreetilise raamistiku üks elemente on moonutamine, mis kätkeb endas pooliku informatsiooni või pooltõdede jagamist. Kuna selline definitsioon tähendab, et tuleb uurida midagi, mis jääb saatejuhtide küsimustest sageli välja, on antud töö metoodika moonutamise tuvastamiseks toetumine debateerijate kommentaaridele. Debateerijad on saates sooviga osutada valituks ning seega soovivad vaatajaile (ehk valijaile) endast võimalikult head kuvandit jätta, mis omakorda tähendab, et poliitikud on motiveeritud pooltõdesid ja poolikut infot välja tooma. Info moonutamise tagajärjel teenib ajakirjanik (kas tahtlikult või tahtmatult) mõne grupi huve või vastupidi, töötab mõnele grupile vastu. Moonutamise analüüs võimaldab seega mõista, milliseid gruppe saatejuhid soosivad ja milliseid mitte.

Sarnaselt valede tuvastamisele on ka moonutamise tuvastamiseks debateerijad motiveeritud. Kui info moonutamine seab debateerija kehvemasse valgusesse, toob ta selle ise välja, kuna debateerija ei soovi jääda põhjendamatult halvema mainega. Samas

toovad teised kuus debateerijat välja selle, kui saatejuhid on olnud liiga soosivad mõne osaleja suhtes.

7. **Hinnangud.** Subjektiivsed hinnangud võivad esineda näiteks omadussõnana, aga ka väärtuseliste väidetena. Andes hinnangu mõnele poliitilisele teole (näiteks eestikeelsele haridusele üleminek, põlevkivikaevanduste sulgemine, maakoolide sulgemine), esindab saatejuht teatud ideoloogiat, mis võib luua eeliseisu teatud poliitilistele gruppidele. Ideoloogia all pean silmas Teun A. van Dijki (2006) definitsiooni, mille järgi on ideoloogia indiviidide uskumusi, hoiakuid ja identiteeti hõlmav süsteem, mis mõjutab ja kujundab ühiskondlikke võimusuhteid. Van Dijki (2006) järgi väljendub ja võimendub ideoloogia diskursuse kaudu. Samas selgus Trummali (2019) magistritöös, et neutraalsus ei pruugi tähendada seda, et ajakirjanik ei esita ühtki väärtuselist väidet, vaid seda on võimalik saavutada ka selliselt, et saatejuht esitab maailmavaatelisi väiteid võrdselt kõikide poliitiliste jõudude soosinguks ja ebasoosinguks.

Hinnangute tuvastamiseks jälgisin omadussõnu, mida saatejuhid kasutasid erakondade või poliitiliste otsuste osas. Samuti ka seda, millised teemad said rohkem eetriaega, sest ka see on hinnang teema olulisusele.

Kõik analüüsielemendid on vajalikud andmaks tervikliku vastuse esimesele uurimisküsimusele, mis keskendub poliitilise kallutatuse väljendusviisidele „Valimisstudios“.

Lisaks analüüsielementidele analüüsin küsimuse tüüpe vastavalt Adamsi ja Hicksi (2001) definitsioonidele, mis annab võimaluse analüüsida saatejuhtide küsimustes esinenud eeldusi ning saatejuhtide pakutud võimalusi erakonna esindajatele enda vaadete selgitamiseks. Küsimuste tüübid, sealhulgas eelduste analüüsimine on poliitilise kallutatuse uurimises oluline, kuna võib anda infot saatejuhtide meelestatuse osas erakondade suhtes ning näidata, kas vaadete tutvustamise osas luuakse erakondade esindajatele sarnased tingimused.

Tabel 5. Adams, S., Hicks, W. (2001). *Interviewing for journalists*.

Küsimuste tüübid	
Küsimuse tüüp	Selgitus
Peegeldav küsimus	Algab sageli <i>Kas ma saan õigesti aru, et....</i> Sageli täpsustava ja arusaama kontrolliva funktsiooniga.
Avatud küsimus	Annab vastajale võimaluse kirjeldada ja põhjendada. Algab sageli küsisõnadega <i>miks, milline, kuidas</i> .
Suunav küsimus	Vastusevariantidega küsimused, milles sisaldub eeldus.
Suletud küsimus	Küsimused, millele saab vastata jah või ei. Enamasti kas-küsimused.

3. TULEMUSED

Peatükk annab ülevaate nii kvalitatiivse kui kvantitatiivse analüüsi tulemustest. Kvalitatiivse analüüsi tulemusi kätkevad endas kolm esimest alapeatükki ning kvantitatiivse analüüsi tulemusi viimane peatükk. Kvalitatiivse analüüsi alapeatükid on välja toodud poliitilise kallutatuse hindamise analüüsielementide leiud enamasti elemendi kaupa, erandiks on saatejuhtide isiklikud hinnangud, mis on eraldi mahukamas alapeatükis. Alapeatükid käsitlevad veel küsimuse tüüpidega ning eeldustega küsimustega seotud leide „Valimisstudios“.

3.1 Analüüsielementitabeli elementide analüüs

Käesolevas alapeatükis analüüsin Tabelis 4 välja toodud Theo van Leeuweni (2008: 28–75) ja Hofstetteri (1976) raamistikele loodud analüüsielementide esinemist „Valimisstudios“. Elementid on analüüsi käigus illustreeritud näidetega. Analüüsielemendi *Isiklikud hinnangud* analüüs kajastub töös eraldi peatükina 3.3 *Saatejuhtide hinnangud*. Samuti on elemendid *Valed* ja *Moonutamine* on tõstetud ühte alapeatükki tänu teatavatele sisulistele sarnasustele, mis muudab analüüsielementide käsitlemise koos loogilisemaks. Lisas 1 on välja toodud tabelid analüüsis kasutatud küsimuste, elementide markeeringute ja kommentaaridega.

3.1.1 Kuuluvus ja väljajätetus

Kuuluvuse ja väljajätuse aluseks on saatejuhtide keelekasutus ses osas, kelle kohta ütlevad saatejuhid *meie* ja kelle kohta *teie*. Analüüsi koostades ootas, et saatejuhid kasutavad *meie* ja *teie* selleks, et end samastada poliitiliste jõududega. Saatejuhtide keelekasutust analüüsides tähistab *meie* enamjaolt Eestit kui rahvusvahelistes suhetes osalevat riiki, mis on poliitdebatis ootuspärane, kuna Riigikogu valimiste tulemuste järgi sünnib valitsus, kellel on täidesaatev võim ning kes esindab Eestit kui riiki. Samuti võib *meie* tähistada ka Eestis elavaid inimesi, kelle elu üle debateerijad potentsiaalsete parlamendi- ja valitsusliikmetena otsustama hakkavad.

Väljajätust esines ühes küsimuses ning tähistas Eestit kui riiki, kes ei kuulu suurriikide hulka. *Meie* tähistab näites Eestit ja Lätit. *Teised täiskasvanud toas* tähistab aga suurriike, mille hulka Eesti ei kuulu.

Johannes Tralla: „Hanno Pevkur, millest see ikkagi kõneleb, et suured partnerid no ei kipu selle meie algatusega kaasa tulema, sellist pariteetsust nagu ei paista. Läti, tõsi, jagab meiega seda põhimõtet. Kas me saame endale lubada siin nagu pilli lõhki puhumist ja teised nõ noh, kasutame siis seda kulunud väljendit, „täiskasvanud toas“ peavad asju võtma rahulikumalt ja pragmaatilisemalt.“

Keelekasutuse järgi võib *teised täiskasvanud* tähendada, et suured partnerid on täiskasvanud toas, seega *meie* ehk Eesti ja Läti on justkui lapsed. See aga annab kaudselt hinnangu täiskasvanuliku käitumise kohta, justkui käituks suurriigid täiskasvanulikult. Täiskasvanulik käitumine on üldisema arusaamise järgi rahulik ja kaalutletud, samas peaksid täiskasvanud toas küsimuse järgi võtma asju rahulikumalt ja pragmaatilisemalt võrdluses Eesti ja Lätiga. Seega tekib teatud vastuolu täiskasvanulikkuse defineerimisel.

3.1.2 Erakondade iseloomustamine

Analüüsielemendi *Kategooria* aluseks on erakondade iseloomustaimne. Erakondadest rääkides tõid saatejuhid muuhulgas välja punkte nende valimisprogrammist, aga ka näiteid ajakirjandusest ja minevikus vastu võetud seadustest.

Keskerakonna puhul tõid saatejuhid välja haridusministri positsiooni pikaajase omamise ning sealse tegemata töö, seosed Venemaaga, aga ka keskklassi ja peresid toetava astmelist maksusüsteemi pooldava poliitika. Saatejuhtide loodud seostest Keskerakonnaga jääb mulje, et Keskerakond võib olla Venemaa mõjusfääris. Erakond soovib jõukust keskklassile ja peredele ning tee jõukuseni on astmeline tulumaks.

Eesti 200 puhul torkab silma sõnapaar *pikk plaan*, mida kasutas sõnavõtus Hanno Pevkur ilma viiteta Eesti 200-le kuid mille saatejuht sisse tõi:

Hanno Pevkur (RE): „ [---] Kuna kell on juba üsna hiline, siis ma võin kinnitada, et meil on olemas nii lühike, keskpikk ja pikk plaan, et kui siin räägitakse pikast plaanist ja kõigest muust.“

Andres Kuusk: „Pikk plaan on ikka Eesti 200!“

Eesti 200 puhul tõid saatejuhid veel välja soovi luua eestimeelne ja eestikeelne kool, mis loob seose, et erakond soovib minna üle eestikeelsele haridusele, pooldab integratsiooni ja näeb integratsiooni hoovana haridust ja keelt, milles haridust antakse.

EKREga seoses toob saatejuht Andres Kuusk välja, et programmis on „*vaid kolm punkti, mis katavad haridust, teadust ja kultuuri*“. Saatejuhid toovad seoses haridusega välja, et EKRE valimisprogrammis ei ole lubadust tõsta õpetajate palkasid. See võib luua vaatajale seose, et erakond ei hooli haridusest, teadusest ega kultuurist, lisaks hinnanguline sõna *vaid*.

Isamaad seostavad saatejuhid muuhulgas sellega, et nende programmis ei ole kõrgharidusele rahastuse juurde andmist. Seega jääb vaatajale saatejuhtide väljatoodust mulje, et erakonna prioriteet ei ole kõrghariduse rahamurede lahendamine. Saatejuhid toovad välja, et Isamaa sõnul on Eesti tervishoiusüsteem sotsialismi poole kaldu ning raiemahud väikesed. Selliste vaadete väljatoomisest võib vaatajal kujuneda arvamus, et erakond soovib arendada erameditsiini ning raiemahte suurendada, olles nii meditsiini kui ka puidutööstusega seotud ettevõtjate soosingus.

Sotsiaaldemokraatlikust erakonnast (SDE) rääkides toovad saatejuhid välja *kõige* maksustamise ja toetuste jagamise. Maksustamine ja toetused langevad kokku ka erakonna ametliku poliitikaga: erakond soovib maksustamise ja toetuste teel rikkust ümber jagada. Samuti toovad saatejuhid välja, et SDE on ainus riigikaitsemaksu pooldav erakond, millest võib järeldada, et erakond soovib rohkem raha panustada kaitsesse ja näeb raha leidmiseks sobiva meetodina maksude kogumist.

Parempoolsetest rääkisid saatejuhid kui erakonnast, kelle valimisprogramm on veel poolik, olgugi, et valimisteni oli jäänud vaid pisut üle nädala. Saatejuhtide hinnangul võib see kahandada Parempoolsete tõsiseltvõetavust. Samuti omistavad saatejuhid Parempoolsetele mitmel korral kärpijate mainet.

Saatejuhid oponeerivad kõikide erakondade valimisplatvormide suhtes, seega ei kajastu keelekasutusest soosingut mõne teatud erakonna või maailmavaate suhtes.

3.1.3 Spetsiifilised näited

Spetsiifiliste näitete alla kuuluvad saatejuhtide nimetatud konkreetsete poliitikute nimed. Spetsiifilisi näiteid tõid saatejuhid igast erakonnast peale Parempoolsete. Kuna näited on seotud minevikus toimunuga, seletab Parempoolsete erakonna väike eluiga nende spetsiifiliste näidete puudumist. Kui analüüsielement *Kategooriad*, mida käsitleb eelnev alapeatükk, kirjeldas saatejuhtide kirjeldustest tekkinud hoiakuid erakondade suhtes, siis saatejuhtide väljatoodud nimed, nimede kasutamise kontekst ja nimesid kasutades loodud argumendid kinnistavad mõnel juhul sarnast kuvandit, mille olid saatejuhid erakonnast ilma nimedeta rääkides loonud. Näiteks Keskerakonna Vene seoste kohta küsides mainis saatejuht Johannes Tralla nii keskerakondlasi üldiselt, kui ka keskerakondlast Max Kauri spetsiifiliselt, mis lisab saatejuhi küsimusele konkreetsema ja faktide mõttes täpsema põhja, tõstmaks saatejuhtide ajakirjanduslikku kvaliteeti.

Mõnel juhul toob saatejuhtide sissetoodud spetsiifiline näide sisse uue tahu erakonnast. Eesti 200-ga seoses toob saatejuht Mirko Ojakivi välja arvamuste paljususe seoses raiemahtudega, mainides spetsiifiliselt Tarmo Tamme ja Zuzu Izmailovat kui väga erinevate raiemahtude pooldajaid. Seega tekib Eesti 200-le kuvand kui erakonnast, millel ei ole raiemahtude küsimuses konkreetset seisukohta. See võib osale valijaskonnast meeldida, sest erakonnas on ka neile sümpaatse arvamusega inimene, kuid võib ka valijad eemale peletada, sest Eesti 200 valides ei ole kindel, millise seisukoha erakond parlamendis või valitsuses seoses raiemahtudega võtab. Tagantjärele tarkusena teame, et Eesti 200 hääletasaak oli prognoosist suurem, kuid just erakonna seisukoha hägususe positiivset mõju valimistulemusele on keeruline hinnata.

3.1.4 Reaktsioonid

Analüüsielement *Reaktsioonid* keskendub sellele, kas saatejuhid viitavad erakonna varasemale tegevusele ja millistele tegevustele nad viitavad. Erakonna minevikukogemuselt eeldatav reaktsioon väljendub enamasti eeldusega küsimuses. Erinevus peatükiga *3.2.1 Eeldusega küsimused* väljendub selles, et käesoleva peatüki aluseks võetud küsimused on seotud konkreetse minevikusündmusega, samas kui peatükis 3.2.1 käsitletud eeldused on abstraktsemad.

Konkreetsete minevikusündmustega seotud küsimusi küsisid saatejuhid pea kõikidelt erakondadelt, välja arvatud parlamendikogemuseta Parempoolsetelt ja erakonnalt Eesti 200,

kellest esimene ei ole ühtegi poliitilist otsust teinud ning teine on võimul mõnes kohalikus omavalituses, näiteks Tartu linnas on Eesti 200 koalitsioonis.

Konkreetsete minevikusündmustega seoses keskendusid saatejuhid eelmistes valitsustes tehtule ja juba olnud koalitsiooniläbirääkimistele. Näiteks seoses EKRE osalusega valitsuses toob Liisu Lass välja laenuvõtmise, küsides suletud küsimuse toonase käitumise jätkumise kohta.

Liisu Lass: „Martin Helme, no kas teie, kui olite valitsuses EKRE parteina oli ka selline mõnus laenuvõtmise periood, et kas valitsuses olles jätkaksite seda? “

Küsimus ei anna erakonna esindajale võimalust selgitada, millised tingimused praegu erakonna meelest majanduslikus mõttes Eesti riigieelarvega seoses on ning kuidas peab erakond õigeks sellises olukorras toimetada, kuigi erakonna platvormi mõistmiseks oleks selline info vajalik. Informatiivse vastuse mõttes täitis küllalt halvasti funktsiooni ka Andres Kuuse Keskerakonna esindajalt küsitud suletud küsimus, mis viitab Keskerakonna valimislubaduse tõenäolisele käekäigule.

Andres Kuusk: „Taavi Aas, Keskerakond räägib siis kolmeastmelisest maksusüsteemist. Täna kuulsin otse allikast, et Keskerakond on siis seitsmendat korda lubamas astmelist tulumaksu, et ma saan aru, et see on siis jälle selline võimalus läbirääkimiste käigul raske südamega loobuda sellest. “

Kuna küsimus on pigem väide, ei anna see erakonna esindajale laiendada teemat, vaid eesmärgiks on debateerijat provotserida. Väite võib tinglikult jagada kolmeks: esiteks saame saatejuhilt info, et Keskerakond lubab kolmeastmelist tulumaksu, misjärel tuleb info, et lubadus on Keskerakonna valimisplatvormil seitsmendat korda ning kolmandaks eeldab Kuusk, et läbirääkimistel erakond loobub lubadusest. Väite alltekstist võib aru saada, et lubadus võib erakonna valimisplatvormil olla teatud mõttes väljapressimise funktsiooniga läbirääkimistel, kuna Keskerakond sooviks astmelist tulumaksu ning sellest Kuuse sõnastuses irooniliselt *raske südamega* loobudes saab mõne muu erakonna valimislubaduse täita. Teisisõnu väljendub Kuuse küsimuses, et astmelise tulumaksu rakendamine on ebarealistlik ning sellest loobumine

erakonnale tegelikult lihtne, samas valimisprogrammi punkt, mida erakond astmelisest tulumaksust *raske südamega* loobudes ellu saab viia, hoopis suurema mõjuga erakonna reitingule.

3.1.5 Valed ja moonutamine

Valed kätkevad endas saatejuhtide tahtlikke ja eesmärgistatud valeväited ning moonutamine poolikult tõeseid väiteid. Puhtakujulisi valesid ei esinenud, küll aga ebatäpsusi, mis tulenesid suure tõenäosusega otse-eetris survest. Esines üks vale, mida võib analüüsida ka retoorilise võttena irriteerimaks erakonna esindajat, kuid kuna vale on käesoleva töö teooriat arvesse võttes *tahtlik ja eesmärgistatud mitte tõene väide*, ja küsimuses esitatud vale täidab mõlemad kriteeriumid, käsitlen saatejuhi öeldut valena.

Johannes Tralla: „[---] Jaak Madisson, te lubate kaitsekulutused tõsta vähemalt kolme protsendini, samal ajal lubate ka tanke, kaitseväge olulist suurenemist ja noh tasuta elektrikist, aktsiiside langetamisest, kõigest sellest me räägime mõnes järgmises saates.“

Jaak Madisson: „Esiteks ma arvan, et härra ajakirjanik teab väga hästi, et alles kaks aastat tagasi maksite umbes kolm senti kilovatt-tunni eest ja tasuta asju me ei ole lubanud, lihtsalt hariduseks.“

Valeväide oli tahtlik, sest ajakirjanik liialdas teadlikult, samuti oli valeväitel eesmärk irriteerida erakonna esindajat.

Moonutamist esines saatejuhtide lausetes üksikutel kordadel, mille tõid saates debateerijad ise välja enda maine kaitseks. Kuna saates esinenud moonutamiste eesmärgid on ebaselged, võib arvata, et tegemist oli eesmärgistamata ebatäpsustega. Moonutamiseks kvalifitseerunud küsimused on ka võimalikud näitajad ajakirjandusliku eeltöö madala kvaliteedi osas, näiteks faktiliste ebatäpsuste esinemine, mida on võimalik eeltöö põhjalikkusega vältida.

Liisu Lass: „Irja Lutsar, ülikooliga olete ka seotud olnud. [---]“

Irja Lutsar: „Ülikooliga olen ma praegu ka seotud.“

Debati toimumise ajal oli Irja Lutsar jätkuvalt Tartu Ülikooli mikrobioloogia professor. Kuna debati teemaks oli parasjagu arstiteaduskonna sissesäämist tingimused, on Tartu Ülikooli meditsiiniteaduste valdkonnaga olevikus seotud inimestel avalikkuse silmis kõrge ekspertsus kui minevikus seotus olnud töötajatel, seega kahandas Lass veega Irja Lutsari ekspertsust.

3.2 Küsimuse tüübid

Selles alapeatükis analüüsin küsimuste tüüpide esinemist, kasutamist ja nende funktsioone „Valimisstudios“, võttes aluseks küsimuste tüüpide jaotuse vastavalt Adamsile ja Hicksile (2001).

Peegeldavaid küsimusi esines üksikuid. Nende vähesust võib selgitada jätkuküsimuste vähesusega, kuna peegeldava küsimuse funktsioon on peamiselt täpsustamine. Jätkuküsimusi esines debattides vähe, mida võib omakorda selgitada küllaltki suure debateerijate arvuga ja seega väikse ajalise ressursiga ühe erakonna esindaja kohta.

Avatud küsimusi esines vähe ning pea igale avatud küsimusele eelnes kriitika erakonna suunas. Seega andis avatud küsimus debateerijale võimaluse kommenteerida kriitikat, kuid jättis andmata võimaluse kirjeldada ja kommenteerida erakonna poliitikat ja soove täiesti neutraalselt pinnalt. Näites on näha, kuidas küsisõnu sisaldavas väites eelneb justkui avatud küsimusele *miks* kriitika erakonna valimisprogrammi haridusprogrammi ebaselguse suunal.

Liisu Lass: „Tauno Õunapuu, Parempoolsete valimisprogramm on selline mõnusalt lihtne ja selge lugemine, aga väga hästi ei ole aru saada, milline teie haridusprogramm on, et miks peaks teid üldse valima.“

Valdav osa analüüsitud küsimustest on tüübilt suunavad ja suletud, enamasti on tegu kas-küsimustega või küsimustega, kus saatejuht annab ette kaks kuni kolm vastusevarianti. Suletud ja suunavate küsimuste mõju debatile on ühest küljest vastajaid piirav, mis on vajalik seitsme debateerijaga 90minutilise saates, kuid teisest küljest võib vastuse aeg kuluda esmalt eelduse ümberlukkamisele ja jätab debateerijatele seega vähem võimalusi sisulistest ideedest rääkida.

Andres Kuusk Lauri Hussarilt (Eesti 200): „Lauri Hussar, kes siis Eesti 200 krokodillide komisjoni kuuluma hakkaks?“

Küsimuses on eeldus, et Eesti 200 soov on kärpida, seega võib vastaja hakata esmalt seda ümber lükkama ja rääkima näiteks tulude leidmisest, mis on alternatiiv kärpimisele, ning vastus *krokodillide komisjoni* kohta jääbki saamata. Iseasi on, kas konkreetsete nimede kuulmine üldse oli saatejuhi eesmärk. Küsimuse funktsioon on seega pigem debateerijat provotseerida, kuivõrd informatsiooni saamine.

Mirko Ojakivi Siim Kiislerilt (Parempoolsed): „No deklareerite, et maksukoormust ei tohi tõsta, samal ajal langetate nii tulumaksu kui tööjõumakse. Ikkagi leidsite naftat?“

Saatejuhi kas-küsimus vihjab teatavale vastuolule Parempoolsete programmis – erakond piirab riigi tulusid sooviga maksukoormust säilitada ja mõnel juhul langetada, samas ehitada jõukat riiki. Saatejuhi küsimuse sisu on, kust tuleb sellises olukorras raha riigieelarvesse. Küsimuse funktsioon on viidata sellele vastuolule, provotseerida ja infot koguda.

Ka suletud küsimustes esinesid silmapaistvalt sageli eeldused, millest räägib lähemalt järgmine alapeatükk.

3.2.1 Eeldusega küsimused

Eeldused esinesid nii avatud, suletud kui ka suunavates küsimustes. Avatud küsimuste puhul mitte nii palju kui suletud küsimuste puhul. Saatejuhid küsisid eeldustega küsimusi kõikidelt erakondadelt. Osa eeldustest baseerus konkreetsele minevikus juhtunud reaktsioonile või poliitilisele otsusele, mida analüüsisin alapeatükis 3.1.4, kuid valdav osa eeldustest baseerusid üldisemalt erakonna poliitilisel vaatel.

Sarnaselt analüüsielementidele *Kategooriad* ja *Spetsiifilised näited*, kinnistasid küsimustes esinenud eeldused juba eelnevas analüüsis tekkinud erakonna kuvandit. Eeldustega küsimuste

sihtmärkidena paistavad silma Isamaa ja Parempoolsed, kus eeldused on peamiselt seotud riigieelarve kasutamisega.

Isamaa puhul eeldas Andres Kuusk ühes küsimuses, et kuna Lea Danilson-Järje nägemuse järgi on Eesti meditsiinisüsteem sotsialismi poole kaldu, soovib erakond seda kapitalismi poole suunata. Seega eeldab Andres Kuusk, andes ette ühe variandi, et erakonna soov on suunata Eesti meditsiinisüsteem kapitalismi poole. Parempoolsetelt küsitud küsimustes on eeldusteks valdavalt soov eelarveid kärpida ja pettumus kehva tuleva valimistulemuse osas.

Eeldused käivad sageli kaasas suletud kas-küsimustega. Selline praktika jätab vastajatele minimaalselt võimalusi eeldus ümber lükata.

Mirko Ojakivi Rain Eplerilt (EKRE): „No kõik teised erakonnad rohepööret peavad oluliseks. Kas teie lähete kindlat kohta opositsioonis püüdma.“

Küsimuses on eeldus, et rohepööre on teema, milles peab valitsuses olema kindel üksmeel ja sellele üksmeelele baseeruvalt moodustatakse valitsus, mis omakorda tähendab, et kuna kuus erakonda on rohepöörde poolt ning üks rohepöörde suhtes kriitiline, siis see erakond valitsusse ei saa. Küsimuse eesmärk on seada kahtluse alla erakonna poliitika mõistlikkus, kui eelduse kohaselt ei saa sellise poliitilise vaatega valitsusse ja seega kaob erakonnal võimalus ka teisi poliitilisi soove täide viia.

Eeldusega küsimuste prevaleerimine ei pruugi anda kandidaatidele võimalust rääkida lahti enda seisukohti neutraalsest alguspunktist, vaid vastamine algab enamasti ümberlukkamisest. Samas võib eeldusega küsimuste küsimine debati tempot tõsta, sest eelduse kasutamine annab võimaluse puudutada mitut teemat korraga.

Andres Kuusk Raimond Kaljulaidilt (SDE): „Kas te ikka natuke flirdite selle sõnumiga, et kõigepealt sotsiaalteemad ja siis alles riigikaitse ja Ukraina?“

Sotsiaalteemad ja riigikaitse on erinevate ministeeriumide alla koondunud teemad, mida üldiselt samasse küsimusse on raske kokku paigutada, kuid eeldused, baseeruvalt eelnevale poliitikale, lasevad seda teha. Samuti on eeldustel teatav funktsioon debati tempo tõstmisel seoses eelduste ärritavuse funktsiooniga.

Saatejuhtide Parempoolsetele esitatud küsimuste eeldused on pea täielikult irriteerivad ja seavad erakonna poliitika ja tõsiseltvõetavuse kahtluse alla. Sama kehtib ka Reformierakonnale, Isamaale, EKREle ja Keskerakonnale esitatud küsimuste kohta.

Sotsiaaldemokraatlikule Erakonnale ja Eesti 200-le esitatud küsimuste eelduste seas on ka selliseid, mis käivad kokku erakonna teadaoleva poliitika ja vaadetega ning keskenduvad rohkem nende teostatavusele kui võrd vajalikkuse küsitavusele.

Johannes Tralla: „Margus Tsahkna, Eesti 200 lubab kolm protsenti kaitsekuludele, mis on kaunis tavapärane, mida võib öelda peaaegu kõikide erakondade kohta, aga ka kolm protsenti elanikkonna ja taristu kaitsele. Mille arvelt see raha tuleb? Väga suured summad.“

Küsimuses on eeldus, et kaitsekulude ning elanikkonna ja taristu kaitse raha tuleb millegi arvelt, samas on võimalik ka variant, et erakonna nägemuses kehtestatakse näiteks uus maks ning raha ei tule riigieelarve mõttes millegi arvelt. Seega oleks tervikliku info saamiseks olnud informatiivsem avatud küsimus näiteks „Kuidas teie erakond plaanib neid täiendavaid kulutusi katta?“.

Lisaks sisulistele eeldustele esines „Valimisstuudios“ üks küsimus, milles esines eeldus, mis kätkes endas tegevust. Ühe Johannes Tralla küsimuse vastamise eeldus oli, et debateerija on lugenud üht konkreetset artiklit.

Johannes Tralla: „Neeme Väli, mis mõtteid teis tekitab tänane Eesti Ekspressi artikkel, mis muuhulgas näitab, et Venemaa on oma eesmärkide saavutamiseks püüdnud kasutada ära ka mõndasid keskerakondlasi?“

Neeme Väli: „Ma nüüd päris täpselt ei tea, missugust artiklit te mõtlete.“

Johannes Tralla: „Seda artiklit, mis rääkis Max Kauri huvitavast kirjavahetusest Kremli agitaatoritega.“

Neeme Väli: „Jaa ei, ma ei ole kahjuks seda lugenud [---]“

Kuna debateerija ei olnud artiklit lugenud, ei olnud tal võimalik küsimusele vastata, mis võis panna debateerija teistega ebavõrdsesse seisu. Erakonna poliitikaga kursisolemist on aus ja õiglane eeldada igalt erakonna esindajalt, kuna esindaja tuleb erakonna vaadete eest debatti pidama, kuid on ebaõiglane eeldada, et debateerijad on kursis konkreetsete artiklitega. Seega võis küsimuses sisaldunud eeldatav eelnev tegevus debateerija seada ebaõiglasesse olukorda.

3.3 Saatejuhtide hinnangud

Saatejuhtide isiklikud hinnangud esinesid peamiselt omadussõnu kasutades. Esines ka hinnanguid numbritele, erakonna poliitika efektiivsusele, valimisprogrammi punktide tavapärasusele, sündmuste hinnangulisi kirjeldusi, nimetades näiteks teatritele raha jagamist *tralliks* ja hinnanguid debateeritavatele teemadele, näiteks milline teema on *kõige põletavam*.

Saatejuhtide hinnangud olid üksikutel juhtudel maailmavaatelised ning andsid aimu saatejuhi endi maailmavaatest. Mõnel juhul andis saatejuht hinnangu debateerija esinemises saates, mis võib samas olla ka retooriline tööriist.

Hinnanguliste omadussõnade kasutamine väljendus kõikide saatejuhtide keelekasutuses, hinnangud arvudele väljendusid eelkõige Andres Kuuse ja Johannes Tralla keelekasutuses. Sündmustele hinnangute andmine väljendus eelkõige Liisu Lassi keelekasutuses. Poliitika efektiivsusele andsid hinnanguid Andres Kuusk ja Mirko Ojakivi. Siinkohal on oluline meele pidada, et Andres Kuusk oli üks saatejuhtidest kõigis viies saates, seega on tema esitatud küsimuste arv võrdluses teiste saatejuhtidega ka suurem ning seega ka võimalus isiklike hinnangute väljendamiseks suurem.

Ühest küljest väljendavad saatejuhid koostöös ERRi toimetusega isiklike hinnanguid saadete teemade valikuga ja nende komplekteerimisega (nt haridus, teadus ja kultuur samas saates), kitsamalt võttes sellega, millest seoses saate laiema teemaga räägitakse ehk millised teemad on

saatejuhid koos toimetusega otsustanud saatesse käsitlemiseks võtta seoses näiteks julgeoleku ja riigikaitsega. Samamoodi võib isikliku hinnangut teemade prioriteetsuse osas väljendada teemade järjekord, näiteks hariduse, teaduse ja kultuuri saates on kultuur viimane käsitletud teema, mis leidis ka ajaliselt vähem käsitlust. Teisest küljest võivad saatejuhid väljendada teemade olulisust ka keeleliselt, mis iseloomustas enim Andres Kuuse keelekasutust.

Andres Kuusk: „Räägime sissejuhatuseks kõige põletavamal teemal – ja energiakriis on tegelikult mitu aastat meid räsitud, Eesti on päris valusalt pihta saanud. Ilma valitsuse toeta ei oleks paljud kodud jaksanud oma arveid maksta. [---]“

Andres Kuuse hinnangul on kõige põletavam teema rahandusele, energiakriisile, maksudele ja rohepöördele keskendunud saates energiakriis, põhjendades seda pikaajalise ja Eesti *valusa* pihta saamisega, mis on isiklik hinnang omadussõna tasemel. Energiakriis on esimene saates käsitletud teema, seega võib öelda, et nii keeleline kui ka tegudes väljenduv oluliseks pidamine korreleeruvad.

Saatejuhtide väärtushinnangud kumasid läbi eelkõige Liisu Lassi keelekasutuses.

Piret Hartman (SDE): „...on kasvanud ka uuringute järgi Ida-Virumaal elavate inimeste kontakt Eesti riigiga.“

Liisu Lass: „No loodame.“

Liisu Lassi hinnang *No loodame* võib anda aimu sellest, et Lass peab oluliseks integratsiooni ning soovib, et Ida-Virumaa inimeste kontakt Eesti riigiga oleks võimalikult tihe. Kaude on võimalik sellest järeldada, et Lassile isiklikult on sümpaatsed integratsiooni toetavad erakonnad, analüüsitud saadete põhjal Eesti 200 ja Sotsiaaldemokraatlik erakond ning integratsioonipoliitikas võib teatav ebasümpaatia osaks saada erakondadele, kes pidurdavad integratsiooni. Samas võib *No loodame* täita ka retoorilist funktsiooni arutelu kokkusõlmimisel ilma isikliku hinnanguta.

Positiivse isikliku omadussõnaga väljendatud hinnangu saatejuhtidelt said Helir-Valdor Seeder, Jaak Aab ja Kristen Michal. Negatiivse või irooniline hinnangu Liina Kersna, Jaak Madisson, Tõnis Lukas ja Ilmar Raag. Eelkõige kirjeldab debateerijate iseloomustamine Andres Kuuske ja Liisu Lassi. Isikliku hinnangu saajatest selgub, et vaid soosivaid hinnanguid said keskerakondlased. Isamaa ja Reformierakonna esindajad nii positiivseid kui negatiivseid ja vaid negatiivseid isiklike hinnanguid said EKRE ja Parempoolsete esindajad.

Andres Kuusk pärast Helir-Valdor Seedri (Isamaa) vastust Seedri kohta: „Studios on ka rahuvahendajad.“

Andres Kuusk Jaak Aabile (KE) pärast Aabi sõnasaamist: „Konkreetselt, selge sõnumi auhinna kandidaat täna, aitäh!“

Andres Kuusk: „Miks siis sotsid nii teevad, et kas see ei vähenda teie usaldusväärust, et Michal oli suhteliselt diplomaatiline, aga peaministrilt ikkagi sõideti üle.“

Liisu Lass Liina Kersnale (RE): „Vastus läks juba natuke pikaks ka [---]“

Jaak Madissoni (EKRE) sõnavõtt.

Andres Kuusk: „Jaak võttis nüüd saatejuhi rolli natukene.“

Jaak Madisson: „Ei võtan küll, aga...“

Andres Kuusk: „A ma võtan kohe tagasi!“

Jaak Madisson jätkab vastamist

Andres Kuusk: „Jaak!“

Tõnis Lukas (Isamaa): „[---] Vanemad on valmis natuke maksma, mitte võibolla nii palju kui Tartus, aga natuke on valmis ikkagi panustama ja las neil olla see võimalus, aga kindlasti.“

Liisu Lass: „See on võimalus, te ütlete, see on suurepärane sõnastus.“

Andres Kuusk: „[---] Teeme lühikese repliigiringi. Ajateenistuse pikendamist toetate või mitte, Ilmar Raag“

Ilmar Raag: „Nii, tähendab, siin on siis see koht, kus tuleb nagu päriselt hakata rääkima, mis on need poliitilised otsused, esimene otsus mida me saame teha, me tunnustame, et eestis on selline üks kriis parajasti käimas, milleks on vaja teha erakorralisi samme, see on esimene asi. Nüüd see on täiesti oluline küsimus ajateenistuse kohta, aga ma läheksin seal sammu edasi. Ma olen siin paljude stuudios viibijatega olnud koos erinevates starteegilise tasandite kriisiõppustel...“

Andres Kuusk: „See on ju väga poliitikulik käitmine“

Ilmar Raag: „Oota-oota, ma jõuan nüüd siis selle vastuseni seal [---]“

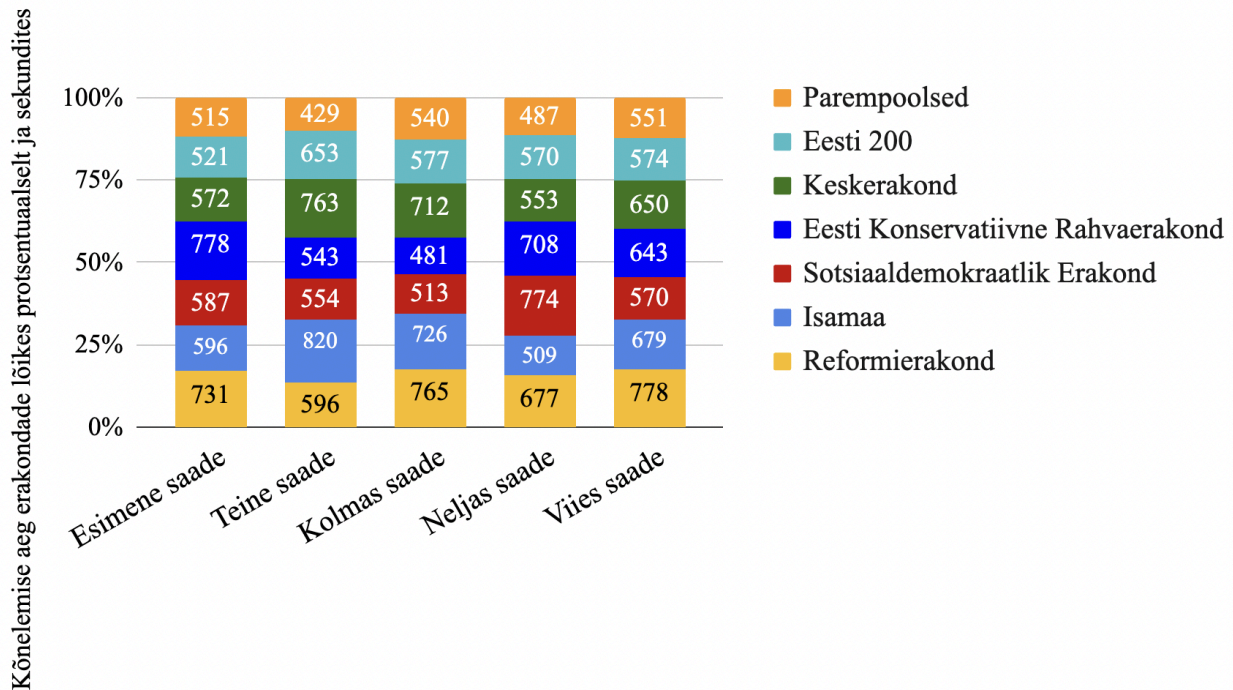
Andres Kuusk: „Väga nauditav vastus, Ilmar, ajateenistuse pikendamist toetate või mitte“

3.4 Kvantitatiivse analüüsi tulemused

Vastamaks teisele uurimisküsimusele, kui palju annavad saatejuhid erakonna esindajatele sõna, annan kvantitatiivse analüüsi tulemustest ülevaate kolme graafikuga, millest üks kajastab debateerijatele antud rääkimise aega saadete kaupa erakondade lõikes nii protsentuaalselt kui sekundites (graafik 1), teine graafik näitab erakonna esindaja räägitud aja keskmist väärtust viie saate lõikes (graafik 2) ja kolmas graafik näitab erakondade esindajatele sõnajärje andmise väärtust nii protsentuaalselt kui numbriliselt saadete kaupa (graafik 3).

Kõikides „Valimisstuudio“ osades on vähim aega rääkimiseks nii sekundites kui ka protsentuaalselt saanud Parempoolsed. Suurim suhteline erinevus võrreldes enim aega saanud erakonna esindajaga on esimeses saates, kus parempoolne Ilmar Raag saab EKRE esindajast Jaak Madissonist rääkida kolmandiku võrra vähem. Erakondade kõnelemisaeg võib muuhulgas sõltuda debateerija jutukusest, kogemusest ja debati teema olulisusest erakonnale. Esimese debati teemaks oli kaitsepoliitika, mis kampaaniate järgi hinnates oli peamiselt hoopis Reformierakonna teema. Ilmar Raagi ja Jaak Madissoni eristab mõnes mõttes kõnelemise positsioon – Ilmar Raagil on avalikkuses eelkõige tugev sõjanduseksperdi kuvand, Jaak Madissonil aga kogunud ja valimistulemuste järgi eduka poliitiku kuvand.

Lisaks jääb silma süstemaatiline Eesti 200 esindaja rääkimisaja vähesus, mille põhjused võivad olla sarnased Parempoolsetega – erakonnal puudusid noore ea tõttu elluviidud poliitilised otsused riigi tasandil, kuid põhjus võib olla ka debateerijate väheses kogemuses.

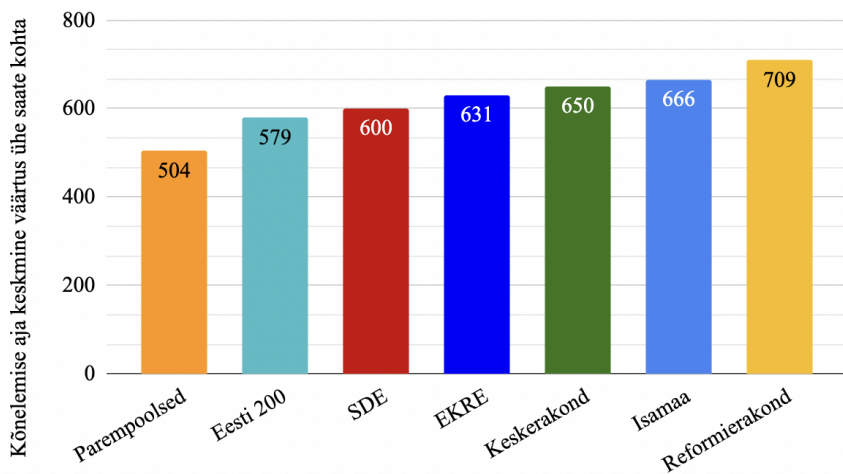

Graafik 1. Debateerija kõnelemise aeg erakondade lõikes saate kaupa.

Enim aega rääkimiseks saanud erakond on kõige sagedamini Reformierakond, olles igas saates esimese kolme erakonna seas, kusjuures kahes saates esimesel positsioonil. Nende kahe saate teemad olid tervishoid, sotsiaalhoolekanne, pensionid ja toetused ning teine saade oli peaministrikandidaatide debatt. EKRE ja SDE on esimesel positsioonil ühe korra ning sarnaselt Isamaaga iseloomustab kõiki kolme erakonda küllalt äärmustesse kalduv esindatus. Kõik kolm erakonda on mõnes saates esimesel või teisel positsioonil, mõnes teises saates kas seitsmendal ehk viimasel või eelviimasel positsioonil. Keskerakonna positsioonide kõikumised on väiksemad, jäädes teise ja viienda vahele. Valitsuse erakonnad olid debattide toimumise ajal Reformierakond, SDE ja Isamaa, opositsioonierakonnad EKRE ja Keskerakond ning parlamendivälised erakonnad Parempoolsed ja Eesti 200. Igas saates on igale kolmele grupile protsentuaalselt küllalt samasugune aeg. Valitsus saab protsentuaalselt opositsioonist rohkem

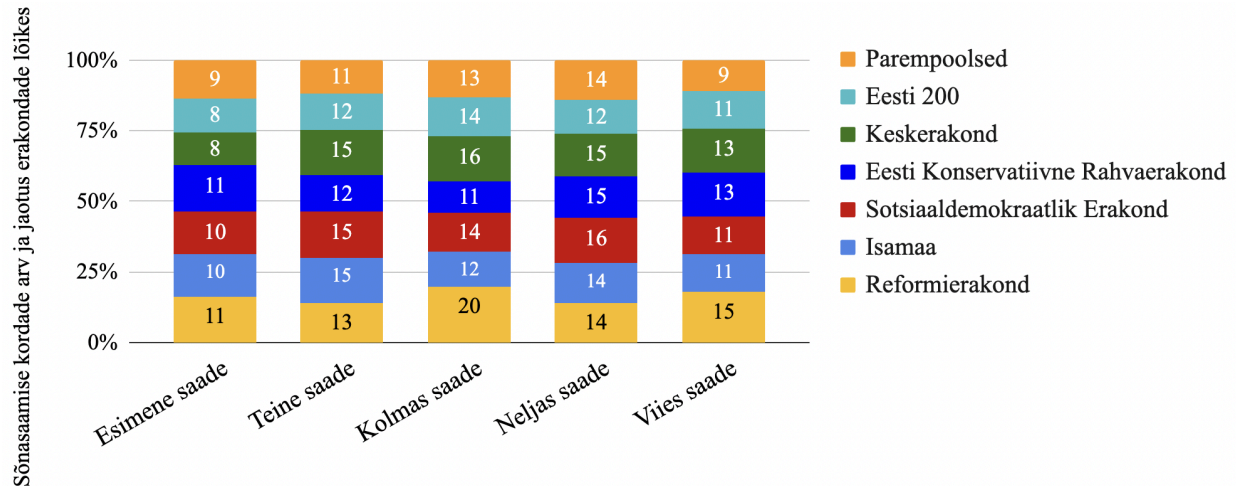
kõnelemisaega, kuid selle põhjuseks võib olla valitsuse suurem erakondade arv võrdluses opositsiooniga.

Tõika, et Reformierakond on kahes saates saanud enim aega rääkimiseks võib selgitada asjaolu, et saadetes, kus Reformierakond sai enim kõneaja rääkimiseks, olid vastavate valdkondade ministrid Reformierakonnast – tervishoiudebatis Signe Riisalo ja peaministri kandidaatide debatis Kaja Kallas. Poliitikud, kes on valdkonna ministrid, on otsustajatena aktuaalsete teemadega kursis ja ka kriitiliste küsimuste sihtmärgiks, seega võib pikem kõnelemise aeg tulla ministri positsioonist. Neljandas, majandusele keskendunud saates sai enim sõna Riina Sikkut SDEst, kes oli toona majandusminister. Teises saates, mis keskendus haridusele, teadusele ja kultuurile, sai enim kõnelemise aega samuti toonane haridusminister Tõnis Lukas Isamaast, samas oli studios ka kultuuriminister Piret Hartman SDE-st, kelle kõnelemise aeg on viiendal positsioonil, seega ei pruugi vastava valdkonna ministriks olemine tähendada pikemat rääkimise aega.

Graafik 2. Kõnelemise aja keskmine väärtus sekundites ühe saate kohta erakonniti.

Kui vaadata, mitu sekundit ühe erakonna esindaja keskmiselt saate jooksul rääkis on näha, et Parempoolsed ja Eesti 200 saavad kõige vähem aega kõnelemiseks ja Reformierakond enim. Tulemustest ei selgu, et saatejuhid eelistaksid koalitsioonierakondi, kuna valitsuskolmiku üks liikmetest, SDE, platseerub viiendal kohal, olgugi et teised kaks koalitsioonierakonda on saanud keskmiselt enim aega rääkimiseks. (graafik 2)

Graafik 3. Sõna saamise kordade arv ja jaotus erakondade lõikes saate kaupa.

Kõikides saadetes on erakond, kes sai sõna kõige vähem, saanud sõna vähemalt neljandiku võrra vähem kui erakond, kes sai sõna kõige rohkem (graafik 3). Sõna saamise kordade väärtus korreleerub enamasti räägitud sekunditega, kuid sõnasaamiste arvu suhtelised erinevused on rääkimise aja erinevustest suuremad.

Sarnaselt rääkimise ajaga saab enamasti kõige vähem sõna erakond Parempoolsed ja Eesti 200, Reformierakond on kolmes saates erakondade lõikes kas üksi või mõne teise erakonnaga koos suurima väärtusega erakond. Küll aga on märgata, et kui valitsuse erakondadest on SDE viiest saatest neljas pälvinud vähim kõnelemise aega, siis sõnasaamises see ei kajastu – SDE esindajad saavad sõna teiste valitsuserakondadega võrreldavalt, kuid võtavad sõna lühemalt. Kolmas saade on tugevalt kaldu Reformierakonna poole. Erakonda esindas sotsiaalkaitseminister Signe Riisalo ning teemaks oli tervishoid ja sotsiaalhoolekanne, seega võib ministriportfell ja sellega kaasnev vastutus ja teadmistepagas mängida rolli. Teine Sotsiaalministeeriumi minister, tervise- ja tööminister oli Peep Peterson SDE-st, kuid SDE-d esindas Helmen Kütt. Lisaks sellele võivad sõnasaamiste kordade arvu mõjutada saatejuhtide hinnang erakonna mõjule Eesti poliitikas aga ka debateerijate endi agressiivsus-tagasihoidlikkus ja debatikogemus.

4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Selles peatükis võtan kokku tehtud analüüside tulemused, lähtudes uurimisküsimustest. Teen uurimisküsimustele toetudes ka analüüsi peamised järeldused. Lisaks loon saadud tulemuste ja nii Eesti kui välismaiste autorite teooriate vahel seoseid, pakun välja edasisi uurimissuundi ja toon välja kasutatud meetodi kitsaskohad.

4.1 Järeldused

Lähtudes uurimismaterjalist ning kvantitatiivse ja kvalitatiivse analüüsi tulemustest, teen selles peatükis tööst selgunud peamised järeldused uurimisküsimuste kaupa.

1. Kas ja milliseid poliitilise kallutatuse ilminguid esineb „Valimisstudios“?

Võtsin poliitilise kallutatuse ning sisu analüüsimisel aluseks seitse analüüsielementi: kuuluvus ja väljajätetus, kategooriad, spetsiifilised näited, reaktsioonid, valed, moonutamine ja saatejuhtide hinnangud. Kvalitatiivse analüüsi tulemustest selgub, et poliitilise kallutatuse ilminguid „Valimisstudios“ esineb – esindatud on kõik elemendid.

Analüüsides saatejuhtide keelekasutuses esinenud kuuluvust ja väljajätust, tähistas *meie* pea iga kord kas Eestit või Eesti valitsust. Saatejuhid vastandasid Eestit Euroopa suurriikidele. Kui analüüsida, mida saatejuhid seoses erakondadega välja tõid, jääb silma see, kuidas saatejuhid toovad välja, kelle eest erakonnad seisavad, nagu näiteks pered, keskklass, ravimiettevõtjad, looduskaitstjad või metsatöösturid. Samuti jääb silma Eesti 200-ga seostatav sõnapaar *pikk plaan*, mis oli erakonna valimiskampaania üks tunnuslausetest. *Pikka plaani* seostasid Eesti 200-ga saatejuhid ka kontekstiväliselt. Seetõttu on paslik järeldada, et Eesti 200 kampaania oli edukas, sest see kasutust leidev sõnapaar seostus saatejuhtidel just Eesti 200-ga.

Nimelised näited, mida analüüsisin analüüsielemendi *Spetsiifilised näited* all, olid seotud peamiselt sellega, kui saatejuhid tõid välja erakondades esinevat arvamuste mitmekesisust – see viitab erakondades valitsevale maailmavaatelisele segadusele. Ühest küljest võib seisukoha hägusus tuua erakonnale rohkem hääli, kuna rohkem valijaid tunnetavad, et nende arvamus on esindatud. Teisest küljest võib segadus peletada valijaid eemale, sest nad ei saa aru, millist

vaadet erakond parlamendis potentsiaalselt hakkab kaitsma. Vaid negatiivseid või iroonilisi hinnanguid said saatejuhtidelt Parempoolsete ja EKRE esindajad, vaid positiivseid hinnanguid keskerakondlased.

Saatejuhid omistasid minevikule baseeruvaid reaktsioone kõikidele parlamendikogemusega erakondadele. Eelduste sisu ning nende tegemine on ootuspärane, kuna eeldame, et erakond ajab aktiivselt poliitikat, mis on kooskõlas nende maailmavaatega, samuti teame parlamenti kuuluvate erakondade puhul nende tehtud otsuste või riigikogu hääletamiste kaudu, mille eest erakond seisab, samas kui parlamendiväliste erakondade puhul selline teadmine puudub. Puhtakujulisi valesid ei esinenud, samas esines üks vale, mida võib käsitleda ka retoorilise võttena. Saadetes esines üksikuid moonutamisi, mille põhjus võis olla peale saatejuhtide poliitilise kallutatuse ka otse-eetri surve või kesine eeltöö.

Saatejuhtide hinnangud esinevad nii omadussõnade kui ka maailmavaateliste kommentaaridena. Samas ei saa välistada, et mõni saatejuht kasutas maailmavaadet väljendavat kommentaari pelgalt seetõttu, et niiviisi arutelu kiiremini kokku võtta ja järgmise teemaga edasi minna. Saatejuhid küsisid märkimisväärselt palju eeldustega küsimusi, millest ei jäänud puutumata ükski erakond. Enamasti oli eelduse eesmärk küsimuses debateerijaid provotseerida. Eelkõige küsisid saatejuhid just provotseerivaid küsimusi Parempoolsetelt, Reformierakonnalt, Isamaalt, Keskerakonnalt ja EKRElt. Siiski olid mõned eeldused, mille eesmärk ei olnud provotseerida, vaid eeldus tugines erakonna varem öeldud seisukohtadele. Selliseid eeldusi esines Eesti 200 ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna esindajatelt küsitud küsimustes, mis võib viidata saatejuhtide soosivale hoiakule nende erakondade suhtes.

2. Kuidas jagunevad saatejuhtide sõnaandmised ja debateerijate rääkimise aeg erakondade vahel?

Kvantitatiivsest analüüsist selgub, et potentsiaalset poliitilist kallutatust rääkimise aja ja sõnaandmiste kordade osas võib esineda, samas on raske öelda, kas rääkimisaegade ja sõnasaamise kordade erinevused erakondade lõikes on tingitud poliitilisest kallutatusest. Selgelt on näha Parempoolsete ja Eesti 200 võrreldav rääkimise aeg, mis on pea igas saates kõige väiksemate väärtustega. Ülejäänud erakondade rääkimise aeg varieerub saates, samas on näha, et

enim on pikima rääkimisajaga erakondade tipus Reformierakond. Teisalt ei ole selles, mitu korda saatejuhgid erakonna esindajatele sõna annavad, Reformierakonna eelistamist nii palju näha.

Samuti on näha, et saates debateeritavate valdkondade ministrid saavad enamasti enim kõneajaga. Rääkimise aja ja sõnasaamiste kordade varieeruvuse põhjus võib peale poliitilise kallutatuse olla muu hulgas debateerijate ametikoht ja seeläbi teadlikkus ja võimupositsioon debateeritavas valdkonnas, esindaja debateerimise kogemus, iseloomuomadused ja saate teema. Kallutatus kõnelemise aja osas võib olla õigustatud ja ühiskondlikult aktsepteeritud, kui see on seotud debateerija ametikohaga, sest näiteks ministrina töötaval inimesel on valdkonnas eeldatavasti märkimisväärne teadmistepagas. Samuti on minister kursis poolt- ja vastuargumentidega valdkonnas teatud otsuste osas. Lisaks on ministril võimupositsioon, langetades otsuseid ja seega vastutades valdkonna eest. Seega on teatava piirini ministrite suurem kõnelemise aeg õigustatud.

4.2 Diskussioon

Uurisin töös poliitilist tasakaalustatust lähtuvalt poliitilisest kallutusest. Saadud tulemuste analüüs näitab, et pigem väljendub „Valimisstuudio“ võimalik poliitiline kallutus eelkõige kriitika või selle puudumise kaudu. „Valimisstuudio“ puhul võib mingil määral rääkida äratuntavatest mustritest teatud erakondade suhtes, näiteks süstemaatiliselt väiksem rääkimise aeg või vaid negatiivsed hinnangud ja provotseerivad eeldused. Samas on tekkinud olukorrale mitmeid, juba eelnevalt välja toodud põhjendusi, näiteks puuduv parlamendikogemus või debateerija ministrikoht..

Nagu Andres Jõesaar on varasemalt tähelepanu juhtinud (Jõesaar 2023), saaks võimukoalitsioon teoreetiliselt „Valimisstuudiot“ tootva rahvusringhäälingu üle võimu teostada rahastusmudeli kaudu. Samas ei selgu tulemustest, et rahvusringhääling tõstaks koalitsiooni kuidagi süstemaatilist esile. Koalitsioon sai saadetes opositsioonist rohkem rääkida, tulenevalt koalitsiooni suuremast erakondade arvust. Enim kõnelemise aega saanud erakondade seast leiame sageli Reformierakonna, samas võib koalitsioon esile tõusta seoses ministrikohtade ja seega ka suurema vastutuse kaudu. On näha, et erakonnad, kes ei ole rahvusringhäälingu nõukogus esindatud, saavad vähem aega kõnelemiseks, mis võib olla märk poliitilisest kallutatusest. Samas võib vähese rääkimisaja põhjuseks olla, et parlamenti mitte kuuluvad

erakonnad ei osale riigi päevapoliitikas ega pole saanud võimalust otsuseid langetada, seega on neid võrdluses teiste erakondadega vähem kritiseerida.

Saadetes esines vastavalt McQuaili teorialle varjatud ja tahtmatut kallutatust (1992). Saatejuhid eelistasid anda rääkimise aega pigem valdkonna ministritele, mis on varjatud kallutatust, kuid see võib olla nii tahtmatu kui ka tahtlik, ministriametit pidaval inimesel on eeldatavasti sügavamad teadmised ja suurem vastutus valdkonnas. Samas ei too saatejuhid välja, et minister saab reeglite kohaselt rohkem aega rääkimiseks – see kujuneb nii, tulenevalt ministri lisaomadustest, see aga tähendab, et kallutatust on varjatud. Tahtlikku kallutatust võib leida provotseerivates küsimustes, samas oleks tahtliku kallutatuse esinemise kinnitamiseks tarvis retoorilist analüüsi, sest provokatsioon võib olla retooriline tööriist, mitte märk kallutatusest.

Kui vaadata Hopmanni, van Aelsti ja Legnante'i (2012) tasakaalustatuse mõjureid, millest üks on poliitiline olukord, on saated tasakaalustatud, sest esindatud erakonnad on valitud ühe konkreetse kriteeriumi alusel: ERRi poliitikasaadetes on esindatud täisnimekirjaga valimistele läinud erakonnad. Teisalt võiks kaaluda ka teistsuguseid kriteeriume, näiteks teatud toetusprotsendini jõudmine. Samas on sellist kriteeriumi raske rakendada, kuna see eeldaks omakorda otsustamist, millise uuringu järgi otsus sünnib ning milline on lävendi väärtus. Samas motiveeriks selline süsteem seni esindamata jõudude valijaid uuringutes osalemisel väljendama enda toetust selgemalt just väiksema toetusprotsendiga jõududele, mis võibolla tooks kaasa veelgi poliitiliselt mitmekesisemad debatil.

4.3 Edasised võimalikud uurimissuunad

Käesolev töö ei analüüsinud retoorikavõtteid „Valimisstudios“, samas on väitluse kontekstis just retoorilised võtted saatejuhtidele olulised tööriistad. Need võtted mitte ainult ei mõjuta saadete dünaamikat, vaid võivad anda ka aimu saatejuhtide subjektiivsetest seisukohtadest ja eelistustest. Sügavam analüüs nendest võtetest võiks avada uusi perspektiive "Valimisstudio" poliitilise kallutatuse mõistmisel ning aitaks paremini mõista saadete dünaamikat ja võimalikke mõjusid vaatajatele. Näiteks võiks uurida, milliseid retoorilisi võtteid kasutavad saatejuhid erakondade esindajate suhtes, kui debaterija eksib saatejuhtide seatud reeglite suhtes.

Veel üks võimalik uurimissuund oleks läbi viia sarnase meetodiga töö, võttes aluseks järgmiste riigikogu valimiste eelne „Valimisstuudio“, et näha, kuidas on muutunud saatejuhtide hoiak Eesti 200 suhtes olukorras, kus erakond ei ole enam uus ega riigikoguväline. Positsioonimuutus võib olla näha kvalitatiivse analüüsi tulemustes, seoses poliitiliste otsustega parlamendis, ja ka kvantitatiivses analüüsis, kuna praeguse analüüsi puhul on näha Eesti 200 ja Parempoolsete süstemaatiline vähene esindatus, mille üks võimalik põhjus on parlamendikogemuse puudumine. Uus analüüs on võimaluseks hüpoteetiline põhjus kinnitada või ümber lükata.

4.4 Meetodikriitika

Poliitilise kallutatuse uurimine debattides on keerukas seoses paljude muutujatega. Lauseid võib analüüsida nii keeleliselt, aga ka retooriliselt. Lisaks mõjutab debateerija kogemus ja iseloom. Ka debateerija ametikoht ja saate teema võivad olla olulised mõjutajad. Seega ei saa ei kvantitatiivse ega kvalitatiivse analüüsi tulemuste baasilt kindlalt väita, et ühe erakonna kergelt suurem esindatus on märk poliitilisest kallutatusest.

Kvantitatiivse analüüsi osas on kritiseerimist väärt retoorilise analüüsi puudumine. Nii mõnigi saatejuhtide antud hinnang on tegelikult kaheti tõlgendatav – ühest küljest võib tegu olla tõesti hinnanguga, samas võib tegu olla ka retoorilise tööriistaga, mis seob debati eri osi või sõlmib mõne teema kokku, et avada järgmist teemat. Seega on retoorikaanalüüsi puudumise tõttu teatud saatejuhtide öeldud lausete analüüs poliitilise kallutatuse kontekstis poolik.

Lisaks tootsin välja analüüsielemendid *Valed* ja *Moonutamine*, mille tuvastasin siis, kui debateerijad on välja toonud, et mõni saatejuhi väide on vigane. Samas võivad debateerijad jätta valedele ja info moonutamisele reageerimata, kuigi motiivid mõlema väljatoomiseks on debateerijatel olemas. Kuigi olen kirjeldanud peatükis 2.2.2 elementide valikukriteeriume, on kvalitatiivses analüüsis siiski võimalik, et uurija subjektiivsus mängib tulemuste saamisel olulist rolli ning kaks erinevat uurijat võivad jõuda erinevate tulemusteni, kasutades samu kriteeriumie.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöös uurisin poliitilist tasakaalustatust 2023. aasta Riigikogu valimiste eel rahvusringhäälingus eetrisse läinud „Valimisstuudio” poliitikasaadetes. Bakalaureusetöö eesmärk oli teada saada erakonna esindajate sõnavõttude kestus, sõna saamiste kordade arv, poliitilise kallutatuse esinemine ja selle tüüp saatejuhtide keelekasutuses.

Uurisin poliitilist tasakaalustatust läbi poliitilise kallutatuse, uurides nii seda, kas ja millised poliitilise kallutatuse ilmingud „Valimisstuudio” saatejuhtide keelekasutuses esinevad, kui ka seda, kuidas jagunevad saatejuhtide sõnaandmised ja debateerijate rääkimise aeg erakondade vahel.

Eesmärgini jõudmiseks viisin läbi kaks analüüsi. Esmalt kvantitatiivne, et saada teada, kui palju said erakondade esindajad kõneaega ning mitu korda said sõna. Teiseks analüüsisin saatejuhtide keelekasutust, kasutades kriitilist diskursusanalüüsi. Tuginesin Theo van Leeuweni (2008) ja C. Richard Hofstetteri (1976) seitsmele analüüsielemendile: kuuluvus ja väljajäetus, kategooriad, spetsiifilised näited, reaktsioonid, valed ja saatejuhtide hinnangud.

Kvantitatiivsest analüüsist joonistus poliitilise kallutatuse ilminguna välja, et saatejuhid eelistasid anda rohkem kõneaega pigem nendele erakondadele, kes olid saate eetrisse mineku ajal riigikogus. Enim oli pikema rääkimisajaga esindatud Reformierakond. Parempoolsetele ja erakonnale Eesti 200 eraldasid saatejuhid aga vähem aega. Sarnane erinevus selles, kuidas saatejuhid käsitlesid riigikokku kuuluvaid erakondi ja riigikokku mitte kuuluvaid erakondi, oli märgatav ka kvalitatiivses analüüsis. Nii näiteks omistasid saatejuhid omistasid minevikule baseeruvaid reaktsioone kõikidele parlamendikogemusega erakondadele. See on samas suuresti ootuspärane, kuna eeldatavasti ajab erakond aktiivselt poliitikat, mis on kooskõlas ka tema maailmavaatega.

Kvalitatiivsest analüüsist joonistusid välja teatavad soosingud. Eeldustega küsimusi küsides ei seadnud saatejuhid Eesti 200 ja SDE poliitikat kahtluse alla, vaid küsimuse funktsioon oli täpsustav, samas kui teiste erakondade puhul oli eelduse funktsioon provokatsioon ja vastuolu tekitamine. Vaid positiivseid omadussõnu kasutasid saatejuhid Keskerakonna esindajate kohta,

Isamaa ja Reformierakonna esindajate kohta nii positiivseid kui negatiivseid ja vaid negatiivsed isiklikud hinnangud said osaks EKRE ja Parempoolsete esindajatele.

Puhtakujulisi valesid ei esinenud, samas esines üks vale, mida võib käsitleda ka retoorilise võttena. Saadetes esines üksikuid moonutamisi, mille põhjus võis olla peale saatejuhtide poliitilise kallutatuse ka otse-eeetri surve või kesine eeltöö.

Tuginedes kvantitatiivsele analüüsile järeldasin, et poliitikutest andsid saatejuhid enam kõneaega nendele, kel oli ministrikohast tulenev valdkondlik eeldatav ekspertsus ja võim. See tähendab, et kui poliitik oli toona konkreetse valdkonna minister, siis sai ta enamasti rohkem kõnelemisaega. Kallutatus kõnelemise aja osas võib olla õigustatud ja ühiskondlikult aktsepteeritud, kui see on seotud debateerija ametikohaga, seda seetõttu, et näiteks ministrina töötaval inimesel on valdkonnas eeldatavasti, kuid mitte tingimata, märkimisväärne teadmistepagas. Lisaks on minister võimupositsioonil, vastutades kogu valdkonna otsuste eest. Seega on teatava piirini ministrite suurem kõnelemise aeg õigustatud.

SUMMARY

In the bachelor's thesis, the extent of political bias in the “Valimisstuudio“ political programs broadcasted on the national public broadcaster before the 2023 parliamentary elections was examined. The aim of the bachelor's thesis was to determine the duration of party representatives' speeches, the number of times they were given the floor, the occurrence of political bias, and the type of bias that the hosts used.

I researched political balance through the lens of political bias, examining both the presence and types of political bias manifestations in the “Valimisstuudio“ broadcasts, as well as the distribution of speaking opportunities allotted by the hosts and the speaking time of debaters among the parties.

In order to reach the desired goals, two analyses were conducted. Firstly, a quantitative analysis was conducted to determine how much speaking time each party's representatives received and how many times they were given the floor. Secondly, the language used by the hosts was analysed using critical discourse analysis. I relied on seven analytical elements proposed by Theo van Leeuwen (2008) and C. Richard Hofstetter (1976): inclusion and exclusion, categories, specific examples, reactions, falsehoods, and judgments.

From the quantitative analysis, it emerged that the hosts preferred to give more speaking time to those parties that had representation in the parliament at the time of the broadcast. The Reform Party was the most represented in terms of longer speaking time. However, Parempoolsed and Eesti 200 received less time. A similar difference in how the hosts treated parties with representation in the parliament and those without representation was also noticeable in the qualitative analysis. For example, hosts attributed past-based reactions to all parties with parliamentary experience. This is largely expected, though, since it is presumed that a party actively engages in politics that align with its worldview.

The qualitative analysis revealed some biases. When asking presuppositional questions, the hosts did not challenge the policies of Eesti 200 and the Social Democratic Party (SDE); instead, the function of these questions was clarificatory. In contrast, for other parties, the presuppositions

served to provoke and create contradictions. The hosts used only positive adjectives when referring to representatives of the Centre Party, both positive and negative adjectives for representatives of the Isamaa and Reform Party, and exclusively negative personal evaluations were directed at representatives of EKRE and the Parempooled right-wing party.

There were no outright lies noticed in the qualitative analysis, although there was one falsehood that could also be considered a rhetorical device. Some distortions occurred in the broadcasts, possibly due to the hosts' political bias, direct on-air pressure, or inadequate preparation.

Based on the quantitative analysis, I also concluded that the hosts gave more speaking time to politicians that had held previous ministerial positions in areas that were argued over. This means that if a politician was a minister in a specific field at the time, they generally received more speaking time. Bias in speaking time allocation may be justified and socially accepted when it is linked to the debater's position, as, for example, a person working as a minister presumably, but not necessarily, has significant expertise in the field. Additionally, a minister holds a position of power, being responsible for all decisions in the respective field. Therefore, up to a certain limit, the greater speaking time allocated to ministers can be considered justified.

KASUTATUD KIRJANDUS

Adams, S. ja Hicks, W. (2001). *Interviewing for journalists*. London: Routledge.

Dahl, R. A. (1982). *Dilemmas of pluralist democracy: Autonomy vs. control*. New Haven, CT; London: Yale University Press.

Eesti Rahvusringhäälingu seadus (18.01.2007). Riigi Teataja. Kasutatud 7.11.2023, <https://www.riigiteataja.ee/akt/12786086>

ERR. (2022). Riigikogu valimiskampaania kajastamise kord. Kasutatud 24.11.2023, <https://info.err.ee/1608820159/riigikogu-valimiskampaania-kajastamise-kord>

Fishman, M. (1988). *Manufacturing the News*. Austin: University of Texas Press

Hofstetter, C. R. (1976). *Bias in the News: Network Television Coverage of the 1972 Election Campaign*. Columbus: Ohio State University Press

Hopmann, D. N., van Aelst, P., & Legnante, G. (2012). Political balance in the news: A review of concepts, operationalizations and key findings. *Journalism*, 13(2), 240-257. <https://doi.org/10.1177/1464884911427804>

Jõesaar, A. (2005). Avalik-õigusliku ringhäälingu legitimsioon: Eesti kogemus rahvusvahelises kontekstis. Magistritöö. Tartu Ülikool, Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

Jõesaar, A. (2023). Andres Jõesaar: terve ja vaba meedia aitab kaasa ka elanike heaolu tõusule. *ERR*, 28. märts. Kasutatud 21.11.2023, <https://www.err.ee/1608927965/andres-joesaar-terve-ja-vaba-meedia-aitab-kaasa-ka-elanike-hea-olu-tousule>

Järv, M., Riik, M. (2019). ANALÜÜS | Uue riigikogu koosseisu teledebatis sai enim sõna EKRE. *Õhtuleht*, 11. aprill. Kasutatud 7.11.2023,

<https://www.ohtuleht.ee/elu/955838/analuus-uue-riigikogu-koosseisu-teledebatis-sai-enim-sona-ekre>

Kalmus, V. (2015). *Tartu Ülikool*. Diskursusanalüüs. Kasutatud 28.12.2023, <https://samm.ut.ee/diskursusanalyys>

Kantar Emor. (2023). Nädala TOP 10 vaadatavamat saadet. Kasutatud 17.12.2023, <https://www.kantaremor.ee/nadala-top-10-vaadatavamat-saadet/>

Kantar Emor. (2023). Milliseid raadiojaamu kuulatakse enim? Kasutatud 17.12.2023, <https://www.kantaremor.ee/blogi/milliseid-raadiojaamu-kuulatakse-enim/>

Komp, L. (2008). Tasakaalustatuse ja erapooletuse mõistete konstrueerimine ja argumenteerimine Eesti Televisioonile esitatud kaebustes ning nende vastustes. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

Koorits, V. (2019). Martin Helme nõuab ERRilt EKRE suhtes kriitiliste ajakirjanike karistamist ja eestrist mahavõtmist. *Delfi*, 28. märts. Kasutatud 7.11.2023, <https://www.delfi.ee/artikkel/85741493/martin-helme-nouab-ERRilt-ekre-suhtes-kriitiliste-ajakirjanike-karistamist-ja-eestrist-mahavotmist>

McQuail, D. (1992). *Media Performance: mass communication and the public interest*. London: Sage.

McQuail, D. (2003). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Põld, A. (2016). Avalik-õigusliku ringhäälingu eesmärgid ja tulevik Eestis: ERRi töötajate, ajakirjanike ja ajakirjanduspoliitika kujundajate arvamused. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse õppekava.

Riigikogu nimetas ERRi nõukokku uued liikmed. (2023). *ERR*, 12. juuni. Kasutatud 24.11.2023, <https://www.err.ee/1609005143/riigikogu-nimetas-ERRi-noukokku-ued-liikmed>

Shultziner, D., & Stukalin, Y. (2021). Distorting the News? The Mechanisms of Partisan Media Bias and Its Effects on News Production. *Political Behavior*, 43(1), 201–222.
<https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1007/s11109-019-09551-y>

Šein, H. 2001. Avalik-õigusliku ringhäälingu programmi erapooletuse ja tasakaalustatuse põhimõtted. Kasutatud 7.11.2023,
https://www.err.ee/files/RHN_Seisukoht_programmi_eralpooletuse_ja_tasakaalustatuse_p%C3%B5him%C3%B5tted.doc

Toomas Hendrik Ilves [@IlvesToomas]. (2023, 28. detsember). *Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu @err_ee uudiste usaldusvärsuse langus ühe aastaga, 2022-23 oli suurim EL-is.* [X-i postitus]. X. <https://twitter.com/IlvesToomas/status/1740234189751116236>

Trummal, A. (2019). Eesti meediasüsteemi poliitiline polariseerumine ajalehe Postimees näitel. Magistritöö. Tallinna Ülikool, Balti Filmi, Meedia, Kunstide ja Kommunikatsiooni Instituut.

van Dijk, T. A. (2006). Ideology and discourse analysis. *Journal of Political Ideologies*, 11(2), 115–140.

van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. Oxford: Oxford University Press

LISAD

Lisa 1. Saates analüüsitud küsimused ja nende kommentaarid saadete kaupa

Esimene saade, eetris 1.02.2023 – kaitse- ja välispoliitika	
Saatejuhi lause	Kommentaarisid
<i>Kuusk</i> <i>„Hanno Pevkur, Reformierakonna kriitikud ütlevad teie julgeoleku programmi kohta, et te loetlete seal lahkelt üles kõiki asju, mis on olemas ja juba töös. Kas ja miks teie ambitsioon ainult sellega piirdub?“</i> <i>(1.39 – 1.52)</i>	Saatejuht kasutab küsimuse formuleerimiseks retoorilise võttena avalikku arvamust, täpsemalt reformierakonna kriitikute kui grupi arvamust. Esimene küsimus on suletud ning teine küsimus avatud, samas ei saa vastaja teisele (avatud) küsimusele vastata, kui esimese (kinnise) küsimuse vastus on eitav, seega on küsimuste komplektis sees teatav eeldus. <i>Lahkelt</i> on Kuuse isiklik hinnang.
<i>Kuusk</i> <i>„Raimond Kaljulaid, Sotsiaaldemokraatide tunnusvõi kampaanialause on „Toimetulek on julgeolek“. Kas te ikka natuke flirdite selle sõnumiga, et kõigepealt sotsiaalteemad ja siis alles riigikaitse ja Ukraina?“</i> <i>(3.37 – 3.48)</i>	Andres Kuusk toob välja sotsiaaldemokraatide kampaanialause, seostades sotsiaaldemokraate toimetuleku teemaga. Ta kasutab retooriliselt piltlikustamist selleks, et välja selgitada erakonna prioriteedid. Küsimus on tüübilt suletud.

Tralla
„Neeme Väli, mis mõtteid teis tekitab tänane Eesti Ekspressi artikkel, mis muuhulgas näitab, et Venemaa on oma eesmärkide saavutamiseks püüdnud kasutada ära ka mõndasid keskerakondlasi?“

Väli
„Ma nüüd päris täpselt ei tea, missugust artiklit te mõtlete.“

Tralla
*„Seda artiklit, mis rääkis Max Kauri **huvitavast** kirjavahetusest Kremli agitaatoritega.“*

Väli
„Jaa ei, ma ei ole kahjuks seda lugenud, nii et aga võib eeldada, et ilmselt see kirjavahetus oli kunagi mingite aastate tagune nii et paraku on nii jah et kui valimiste ajal mingite erakondade reititud hakkavad muutuma, siis ma olen veendunud, et ka selliseid mineviku asju kougitakse välja teiste kohta samamoodi nii et see, ma ei näe, et see oleks kuidagi täna mingil kombel seotud meie tänase debati või julgeolekuteemaga.

Tralla
„Aga selle küsimuse küsimiseks olite te igal juhul hästi valmistunud, aitäh.“
(4.21 – 5.14)

Tralla viitab küsimuses sisalduva info osas Eesti Ekspressi artiklile. Küsimus on avatud ning selle sisu räägib keskerakondlastest kui inimestest, keda Venemaa on oma eesmärkideks proovinud ära kasutada. Johannes Tralla isiklik hinnang on, et Max Kauri kirjavahetus Kremli agitaatoritega oli huvitav. Ka vastuses Neeme Väli küsimusele sisaldub Tralla isiklik hinnang Väli vastusele – Väli oli hästi valmis vastama.

Kuusk

„Parempoolsed ütlevad, et Eesti välispoliitika peamine eesmärk on Vene impeeriumi lagundamine. See kõlab küll väga suurelt, aga kas selle kohta võib ka öelda, et natukene katus sõidab?“

Raag

„Ei, katus ei sõida mitte mingil juhul, ja me saame aru, et tegemist on sellise visiooniga selle pärast, et me mõistame, et senikaua kuni Vene impeerium on meie kõrval, siis tal võib minna paremini või halvemini, aga viimase 200 aasta tulemused näitavad, et varem või hiljem on ta jällegi oma imperiaalse ekspansiooni teostamise juures ja me peame jällegi tõstma oma enda sõjalist võimekust. See ei tähenda seda, et me täna kavandame mingisuguseid konkreetseid poliitkaid Vene impeeriumi hävitamiseks, aga kui võimalus avaneb, siis me risti ette ei löö.“

(5.14 – 6.03)

See kõlab küll väga suurelt on Andres Kuuse isiklik hinnang Parempoolsete väitele, et Eesti välispoliitika peamine eesmärk on Vene impeeriumi lagundamine. Andres Kuuse küsitud küsimus kasutab retooriliselt piltlikustamist ning on tüübilt suletud.

Tralla

„Margus Tsahkna, Eesti 200 lubab 3% kaitsekuludele, **mis on kaunis tavapärase**, mida võib öelda peaaegu kõikide erakondade kohta, aga ka 3% elanikkonna ja taristu kaitsele. Mille arvelt see raha tuleb? Väga suured summad.“

Tsahkna

„No me oleme ainke erakond, kes on käsitletud seda laiaindset riigikaitset, kus on sõjaline pool ja elanikkonna kaitse ühiselt. Ehk siis küsimus ei ole, kas me leiame kuskilt veel lisaraha 3% elanikkonna kaitseks vaid et me sõnastame need vajadused ja võtame vastu vastava seadusandluse, paneme paika tegevuskava ja rahastuse. Ukrainas...“

Tralla

„No rahastuse küsimus ometigi jääb, et selles mõttes 3% on hea lubada, aga noh kusagilt peab selle raha ka võtma. Ma usun kellelgi pole elanikkonnakaitse vastu midagi“

Tsahkna

„Kellegil ei ole selle vastu midagi, aga olukord näitab, ka minu enda praktikakogemus ukrainas sõja ajal näitab, et eestis on need teemad pilla-palla laiaili. Eesti 200 näeb ette plaani, kuidas moodi kogu selles ühises pildis on ka rahastus elanikkonnakaitsele kos tegevuskavale tagatud

Tralla

„A küsimus oligi kust see tuleb.“

Tsahkna

„Et kust tuleb raha? Raha on täna ka olemas – raha tuleb riigieelarvest“

Tralla

„(puhkeb naerma) Hea vastus (naerab)“

(6.06 – 7.17)

Johannes Tralla hinnangul on lubadus kulutada 3% SKPst kaitsekuludele *kaunis tavapärase*. Elanikkonnakaitsele 3% SKPst kulutamise kohta on tema hinnang, et summad on *väga suured*. Küsimuses sisaldub eeldus, et raha *tuleb millegi arvelt*.

Johannes Tralla isiklik hinnang on, et *kellelgi pole elanikkonnakaitse vastu midagi*. Samuti on tema vastus isiklik hinnang Tsahknale, öeldes *hea vastus*.

<i>Kuusk</i> <i>„Isamaa tahab kehtestada Venemaa kodanikele lojaalsusdeklaratsiooni kohustuse, et ma lihtsalt igaks juhuks küsin, et ega mingi tehisintellekt ei kirjutanud seda punkti teile sinna programmi.“</i> <i>Reinsalu</i> <i>„Ei, vastupidi, et see näiteks, selline deklaratsioonikohustus on kehtestatud Leedu Vabariigis. [---]“</i> <i>Kuusk</i> <i>„Aga lisaks deklaratiivsusele, milline oleks sellise noh piltlikult öeldes käsi piiblil vandumise juriidiline tugi või selg“</i> <i>(7.38 – 8.27)</i>	Kuusk toob seoses Isamaaga välja erakonna soovi kehtestada lojaalsusdeklaratsiooni kohuse. Kuusk kasutab küsimisel retoorilist piltlikustamist, küsimus on suletud. Kuusk küsib täpsustava küsimuse, kus kasutab samuti piltlikustamist, mille kasutamise toob ka ise välja sõnadega <i>piltlikult öeldes</i>.
<i>Kuusk</i> <i>„Nii, me räägime loomulikult Venemaast, mis me siin ikka keerutame, ja teatavasti kahe riigi suhted hakkavad edaspidi välja nägema siis ajutiste asjuriite tasemel. Raimond Kaljulaid, te heitsite Välisministeeriumile ette, et miks Eesti ei saanud ise Venemaa saadikut välja. Keerasite ikka sisepoliitiliseks selle?“</i> <i>(8.53 – 9.10)</i>	Kuusk toob seoses Raimond Kaljulaidiga välja, et Kaljulaid oli kriitiline Välisministeeriumi suhtes. Küsimus on tüübilt suunav – selle eelduseks on, et Kaljulaid <i>keeras sisepoliitiliseks</i> Venemaa saadikute teema Eestis.
<i>Kuusk</i> <i>„Jaak Madisson, [---] kas Venemaaga tuleks siis praegu suhteid parandada proovida või mitte?“</i> <i>Madisson</i> <i>„Kes seda väitnud on?“</i> <i>Kuusk</i> <i>„No... Üks teie nimekirjas kandideeriv Varro Vooglaiu nimieline.“</i> <i>(10.58 – 11.15)</i>	Andres Kuusk toob nimeliselt välja EKRE nimekirjas kandideeriva Varro Vooglaiu.

Raag „[---] <i>Pragmatilised, mingisugused suhted meil võiksid Venemaaga olla. Võtame siinkohal näiteks Ukraina. Kui Ukraina soovib sõjavange vahetada, siis ta suhtleb sel puhul Venemaaga ja taolised pragmatilised suhted võivad ka meil olla.</i>“ Tralla „Loodetavasti mitte sõjavangide vahetamise näol.“ (12.44 – 13.01)	Johannes Tralla hinnangul <i>loodetavasti</i> ei pea Eesti suhtlema Venemaaga selleks, et omavahel sõjavange vahetada.
Tralla „<i>Hanno Pevkur, millest see ikkagi kõneleb, et suured partnerid no ei kipu selle meie algatusega kaasa tulema, sellist pariteetsust nagu ei paista. Läti, tõsi, jagab meiega seda põhimõtet. Kas me saame endale lubada siin nagu pilli lõhki puhumist ja teised nõ noh, kasutame siis seda kulunud väljendit, „täiskasvanud toas“ peavad asju võtma rahulikumalt ja pragmatilisemalt.</i>“ (13.46 – 14.08)	<i>Meie</i> tähistab küsimuses Eestit ja tinglikult ka Lätit. Väljajätuse osaliseks saavad <i>teised täiskasvanud toas</i>. Küsimus on kaheosaline, mõlemad küsimuse osad on kinnist tüüpi.
Tralla „<i>Urmas Reinsalu, need mõtted kõik kõlavad ilusti, Eesti valitsus on neid ka moel või teisel kommunikeerinud. Teie ütlete, et Venemaa tuleks täielikult isoleerida. Kui kaugele te selle tööga nüüd ikka jõudnud olete? Miskipärast ikkagi väga palju sellest nii öelda rahvusvahelisel areenil ei kuule. Sanktsioonid küll, aga mitte täielik isoleerimine.</i>“ (17.05 – 17.25)	Johannes Tralla hinnangul kõlavad Urmas Reinsalu mõtted <i>ilusti</i>. Samuti ei ole Tralla isikliku hinnangu järgi Venemaa täielikust isolatsioonist rahvusvahelisel areenil <i>väga palju</i> kuulda. Tralla küsimus on avatud, annab Reinsalule võimaluse selgitada tehtud töö käiku ja tulemusi.

<i>Tralla</i> <i>„Jaak Madisson, see ei kõla nagu madala profiili hoidmine, mida siin kolleegid räägivad. On see siis nii ebaõnnestunud poliitika tõesti?“</i> <i>(19.23 – 19.29)</i>	Tralla hinnangul ei ole eelnevalt kõnelenud poliitikute vastused madala profiili hoidmine. Küsimus on tüübilt suletud.
<i>Tralla</i> <i>„Neeme Väli, Leedu kutsus oma saadiku tagasi aprillis, et miks meie ootasime?“</i> <i>(20.40 – 20.43)</i>	<i>Meie</i> tähistab küsimuses Eestit. Küsimus on tüübilt suunav, sest selles esineb eeldus, et Eesti ootas. Retooriliselt kasutab Tralla riikide võrdlemist.
<i>Kuusk</i> <i>„Lihtsalt, kuna siin jäi õhku üks küsimus, et mis see nagu lõppeesmärk on, et kas Reinsalu kõneosava isikuna suudab sõnastada selle ära, et mis see eesmärk lõpuks on. Ukraina võit niikuinii, aga?“</i> <i>(21.31 – 21.44)</i>	Andres Kuuse isikliku hinnangu kohaselt on Reinsalu kõneosav ning eesmärgiks Kuuse isikliku hinnangu järgi Ukraina võit. Küsimus on tüübilt suunav, sest vastus peab olema üks konkreetne asi/sündmus ning küsimuse püstitus ei lase vastajal põhjendada. Samuti välistab Kuusk Ukraina võidu ühe valikuvariandina, Ukraina võit on küsimuse eeldus.

<i>Madisson vastab</i> <i>Kuusk</i> <i>„Jaak võttis nüüd saatejuhi rolli natukene“</i> <i>Madisson</i> <i>“Ei võtan küll, aga...”</i> <i>Kuusk</i> <i>„a ma võtan kohe tagasi“</i> <i>Madisson jätkab vastamist</i> <i>Kuusk</i> <i>„Jaak!“</i> <i>Madisson jätkab vastamist</i> <i>Kuusk</i> <i>„Jaak, ma lihtsalt tuletan meelde, et meil on siin motivatsioonilised...” (näitab kollast ja punast kaarti)“</i> <i>(27.32 – 27.47)</i>	Andres Kuuse hinnang on, et Madisson võttis saatejuhi rolli. Kuusk kasutab kehtestamiseks vaid Madissoni eesnime, mis mõjub familiaarselt.
<i>Kuusk</i> <i>„[---]Ma tahan rääkida sellest, et Võru Kandles oli täna üks emotsionaalne koosolek Nursipalu laienduse teemal. Ja peaminister Kaja Kallas oli kohal, kaitseminister oli oma triibulised juba eile saanud.“</i> <i>(28.42 – 28.49)</i>	Andres Kuuse hinnangul oli koosolek <i>emotsionaalne</i>. Kasutab kaitseministri olukorra kirjeldamiseks retooriliselt piltikustamist.
<i>Kuusk</i> <i>„No huvitav, nüüd Neeme Väli puhul, kas teie puhul kõneleb nüüd kõrge sõjaväeline või noor opositsioonipoliitik“</i> <i>32.10 – 32.17</i>	Kuuse hinnangul on <i>huvitav</i>, millise rolli Neeme Väli, kel on mitmeid rolle, rääkimiseks valib. Küsimus on suletud, sest annab vastajale kaks valikuvarianti.

Neeme Väli „[---]Ma sõitsin siia Tallinnasse ja kuulasin raadiost Vikerraadio reporteri juttu, kes oli siis täna jutuaajamise juures Nursipalus. “ Kuusk „No see oli ülimalt emotsionaalne“ (33.05 – 33.17)	Kuuse hinnangu järgi oli Nursipalu jutuaajamine ülimalt emotsionaalne.
Tralla „Ilmar Raag, kas see on selline strateegilise kommunikatsiooni ämber või tegelikult paratamatu nõ kahjutule kustutamine olukorras, kus noh inimesed on väga haavatavas situatsioonis“ (37.12 – 37.24)	Küsimus on tüübilt suletud, kahe valikuga. <i>Strateegilise kommunikatsiooni ämber</i> on saatejuhi hinnang ning <i>paratamatu tulekahju kustutamine</i> samuti hinnang.

Tralla

„[---] Jaak Madisson, te lubate kaitsekulutused tõsta vähemalt 3%ni, samal ajal lubate ka tanke, kaitseväge olulist suurenemist ja noh **tasuta elektrist**, aktsiiside langetamisest, kõigest sellest me räägime mõnes järgmises saates.“

Madisson

„Esiteks ma arvan, et härra ajakirjanik teab väga hästi, et alles 2 aastat tagasi maksite umbes 3 senti kilovatt-tunni eest ja tasuta asju me ei ole lubanud, lihtsalt hariduseks“

Tralla

„Sellest **me räägime** järgmises saates“

Madisson

„Ise alustasite, teiseks...“

Kuusk

„**Jaak, te kaotate selle vaidluse**“

Madisson

„Ei ma ei kaota seda vaidlust“

Kuusk

„Kaotate küll“

Madisson

[---]

Tralla

„Need **ajaloolised ekskursioonid on tegelikult põnevad**, aga mind huvitab, mille arvelt te seda kõike rahastate, mida te kokku lubate, sest lubadused on ilusad senikaua kuni nende jaoks tuleb leida ka raha“

Madisson jätkab

Tralla

„Jaak Madisson, mineku asemel keskendume hetkel nüüd tulevikule. Kuidas te rahastate neid **suuri, ambitsoonikaid plaane** ... (ei ole auditiivselt arusaadav)“

Tralla väidab küsimuses, et EKRE lubab tasuta elektrit. Madisson toob välja, et EKRE ei luba tasuta elektrit, seega on Madissoni sõnul Tralla väide vale. S Tralla kehtestab end, lükates vaidluse järgmisesse saatesse. Kuusk kasutab Jaak Madissoni eesnime, mis viitab familiaarsusele ning kehtestab end hinnanguga *te kaotate selle vaidluse*.

Tralla hinnangul on ajaloolised ekskursioonid *põnevad*, samuti on tema hinnangul EKRE plaanid *suured ja ambitsoonikad*.

Kuuse hinnangul on saatejuhtide küsimused *põhjalikud ja ettevalmistatud*. Kuusk ütleb, et annab Madissonile kollase kaardi, mis näitab, et Kuuse hinnangul Madisson eksis debati reeglite suhtes. Kuuse sõnad *loodetavasti saame edaspidi soliidsemalt hakkama* viitavad, et Jaak Madissoni soliidisuses oli Kuuse hinnangul puudujääke.

<i>Madisson jätkab</i> <i>Tralla</i> <i>„Lühidalt, lühike vastus, laenuraha arvelt ma sain aru või hakkate pensioneid vähendama?“</i> <i>Kuusk</i> <i>„Mul on saate edasise kulu käigus ettepanek, et poliitikud kuulaksid ära kõigepealt saatejuhi küsimuse, siis on lihtsam vaielda“</i> <i>Madisson</i> <i>„Ei lihtsalt kui küsitakse suhteliselt abstraktselt ja arusaamata iseenda küsimusest, siis on keeruline vastata“</i> <i>Kuusk</i> <i>„Küsitakse väga põhjalikult ja ettevalmistatud küsimusi ja ma näitan siin kohe esimese kollase kaardi saates ära Jaak Madissonile ja loodetavasti edaspidi saame soliidsemalt hakkama“</i> <i>(45.30 – 47.46)</i>	
<i>Kuusk</i> <i>„Sotsiaaldemokraadid räägivad riigikaitse laenust. Mul on halb uudis, ega siin ülejäänud ei aplodeeri selle jutu peale“</i> <i>Kaljulaid</i> <i>„Te nüüd tahtsite öelda riigikaitsemaks. Ma vabandan, ma segan muidugi, kas ma pean ka kaarti näitama teile?“</i> <i>Kuusk</i> <i>„Riigikaitsemaksust, riigikaitsemaksust jah just just, ehmatas teid ka ära see kaart jah? Eks meid kõiki“</i> <i>(47.46 – 48.01)</i>	Kuusk toob seoses sotsiaaldemokraatidega välja riigikaitsemaksu pooldamise ning tema hinnangul <i>teised erakonnad ei aplodeeri selle jutu peale</i> ehk ei avalda toetust. Samuti ehmatas Kuuse hinnangul kaart ära kõik saates osalejad.

Tralla „Kolme protsendi hoidmiseks tuleb juba aastatel 2025-2027 täiendavalt kaitseesse suunata 800 miljonit eurot. See on päris suur raha. Kas te olete valmis seda finantseerima laenu, masku, mingite teiste nii öelda riigi kulutuste koomaletõmbamisega“ (50.08 – 50.28)	Tralla hinnangul on 800 miljonit <i>päris suur raha</i>. Küsimus on suunav, sest annab ette kolm vastusevarianti.
Reinsalu „[---] ...ja teiseks, mis on väga oluline, meil peab olema ka nende suhtes võimetus (masinates), mida me lähiaastatel hakkame soetama, peab olema sees (eelarves) ülalpidamiskulu ja peab olema sees tegelikult ka nende uute kaitseväelaste...“ Kuusk „Kas me nüüd ei avasta järsku liiga lihtsaid asju. See on ilmselge! Reinsalu!“ (54.18 – 54.35)	Kuuse isikliku hinnangu järgi on see liiga lihtne ja ilmselge, et masinate ostmise eelarves peab olema sisse arvestatud ka masinate ülalpidamiskulu.
Kuusk „Jaak Madisson kortsutas kulmu hirmsasti selle jutu peale“ (55.55 – 55.58)	Kuuse hinnangul kortsutas Madisson hirmsasti kulmu.
Pevkur „[---] Kuna kell on juba üsna hiline, siis ma võin kinnitada, et meil on olemas nii lühike, keskpikk ja pikk plaan, et kui siin räägitakse pikast plaanist ja kõigest muust. [---]“ Kuusk „Pikk plaan on ikka Eesti 200!“ (52.12 – 52.21)	Kuusk seostab erakonda Eesti 200 pika plaaniga.

Raag <i>„[---] Kõik need arutelud on enamasti riigikaitse arengukava mitte avalik osa ehk salajane osa. Nüüd kui meie hakkame siin rääkima üksikusest tankidest või rakettidest, siis me tegelikult petame vaatajaid, selle pärast, et me ei saa kasutada neid, olulisemaid argumente, mida on siis sõjalise planeerimise salajases osas kasutatud.“</i> Tralla <i>„Aga see on kahtlemata nauditav meelelahutus“</i> Raag <i>„Ee... jah.“</i> Tralla <i>„Võibolla mitte palju rohkem“</i> (59.12 – 59.36)	Tralla hinnangul on tankide ja rakettide arvust rääkimine kahtlemata nauditav meelelahutus ja võibolla mitte palju rohkem.
Tralla <i>„[---] ...nüüd saab härra Tsahkna kohe ümber lükata selle, et poliitikud ei peaks laskuma sõjalistesse kategooriatesse ja rääkida siis täpselt sellest, millest see Kalevipoja kuppel koosneb ma saan aru see oli soov.“</i> (1.00.30 – 1.00.40)	Omistab Tsahknale eeldatava reaktsiooni, et Tsahkna soovib rääkida Kalevipoja kupli osadest.
Kuusk <i>„A teate milline on kõige tugevam valuuta kaitsepoliitika - on mitterahaline tegevus“</i> Tralla <i>„Suurepärase uudis on see, et kõik erakonnad kaunis ootuspäraselt toetavad Eesti kaitsevõime arendamist“</i> (1.02.46 – 1.02.56)	Kuuse hinnangul on kõige tugevam valuuta kaitsepoliitika mitterahaline tegevus. Tralla hinnangul on suurepärase, et kõik erakonnad toetavad Eesti kaitsevõime arendamist. Samuti on tema isiklik hinnangu, et see on kaunis ootuspärane.

Kuusk

„[---] Teeme lühikese repliigiringi. Ajateenistuse pikendamist toetate või mitte, Ilmar Raag“

Ilmar Raag

„Nii, tähendab, siin on siis see koht, kus tuleb nagu päriselt haklaat rääkima, mis on need poliitilised otsused, esimene otsus mida me saame teha, me tunnustame, et eestis on selline üks kriis parajasti käimas, milleks on vaja teha erakorralisi samme, see on esimene asi. Nüüd see on täiesti oluline küsimus ajateenistuse kohta, aga ma läheksin sealt sammu edasi. Ma olen siin paljude stuudios viibijatega olnud koos erinevates strateegilise tasandite kriisiõppustel...“

Kuusk

„See on ju väga poliitikulik käitmine“

Raag

„Oota-oota, ma jõuan nüüd siis selle vastuseni seal [---]“

Kuusk

„Väga nauditav vastus, Ilmar, ajateenistuse pikendamist toetate või mitte“

(1.03.07 – 1.03.45)

Kuuse hinnangul on Ilmar Raagi käitumine *poliitikulik*. Samuti on Kuuse hinnangul Raagi vastus *nauditav*, kuid sellele järgnev suletud küsimus toob siiski välja, et *nauditav vastus* oli irooniline hinnang, sest Kuusk küsib sama küsimuse uuesti, mis annab märku, et Kuuse hinnangul Raag sellele veel vastust andnud ei ole.

<i>Tralla</i> <i>„Sotsiaaldemokraadid lubavad muuhulgas</i> <i>asendusteenistust</i>. <i>Mida see sisuliselt siis</i> <i>tähendaks, keda see puudutaks, millist väljaõpet</i> <i>hõlmaks“</i> <i>Pevkur</i> <i>„Vabandust, see on täna juba olemas“</i> <i>Kaljulaid</i> <i>„Jah see on huvitav, et ma arvan, et päris nii see</i> <i>ilmselt ei ole sõnastatud“</i> <i>(1.08.45 – 1.09.01)</i>	Tralla toob seoses Sotsiaaldemokraatidega välja, et erakond lubavad asendusteenistust. Samas toob Pevkur välja, et asendusteenistus on olemas, ning Kaljulaid toob välja, et ilmselt see päris nii SDE programmis ei ole sõnastatud. Pevkuri ja Kaljulaidi hinnangute põhjal sisaldub Tralla küsimuses moonutamise element.

Kuusk

*„Ma sooviksin saate lõpu osa, sest seda on väga vähe alles jäänud, juhtida pigem siis ka sisejulgeoleku ja elanikkonnakaitse suunas, sest see on **erakordselt oluline teema**. Jaak Madisson, ma saan et teil programmis on ka põhimõtteliselt varjendite küsimus uute ehitiste puhul, et“*

Madisson

„Ma nüüd pmst eelmisest teemast oli nagu null sõna ja üle-eelmisest oli ka vist pool, et“

Kuusk

„No üldiselt seitse külalist, jube keeruline on“

Madisson räägib

„Ühe minutiga. Nii nagu on öeldud, spetsialiste tuleb kuulata, nad teavad üldiselt paremini kui poliitikud ja poliitikute asi on raha leida. Mulle lihtsalt kohutavalt hästi tuli meelde, mismoodi kolm aastat tagasi pakuti Kaitseväge peajuhatajale 300 miljonit - võta ja tee keskmaa õhutõrje, ja otsiti ükskõik, milliseid vabandusi, miks me seda ei vaja, miks seda pole võimalik teha, pole inimesi, ei saa, ja nüüd me hangime...“

Pevkur

„See on jama“

Kuusk

*„Te hakkate **pooltõdedega**, vabandust...“*

Pevkur

„Liiga pikalt Brüsselis olnud, see on jama, mis sa siin ajad praegu“

Madisson

„Äkki mul on selgem silmavaade tänu sellele, härra Pevkur“

Kuusk

„Jaa, aga vastus küsimusele sisejulgeoleku ja“

Madisson

„See on ääretult oluline [---]“

Kuuse hinnangul on sisejulgeolek ja elanikkonnakaitse erakordselt oluline teema. Samuti on tema hinnangul Madissoni vastuses pooltõed.

<i>(1.10.12 – 1.11.07)</i>	

<i>Kaljulaid</i> <i>„[---] Sotsiaaldemokraatide programmis on nagu kaks sellist põhipunkti. Üks on see, et sarnaselt riigikaitsele, kuhu me eraldame kolm protsenti SKPst, peaks olema mittesõjalisele elanikkonnakaitsele püsirahastus tagatud poole protsendi ulatuses SKPst“</i> <i>Kuusk</i> <i>„No see on peaaegu kõigil“</i> <i>Kaljulaid</i> <i>„Ee ei ole peaaegu kõigil paraku“</i> <i>Kuusk</i> <i>„No peaaegu kõigil“</i> <i>Kaljulaid</i> <i>„Ei ole peaaegu kõigil, ja kahjuks on niimoodi, et“</i> <i>Kuusk</i> <i>„Küll teile meeldib vaielda, aga te kaotate selle vaidluse“</i> <i>Kaljulaid</i> <i>„Ma olen teiste programme lihtsalt, vabandust, lugenud, et see ei ole päris nii“</i> <i>Pevkur</i> <i>„Muideks Siseministeeriumi eelarve on täna 1,6% SKPst“</i> <i>Kaljulaid</i> <i>„Jah, see tuleb kokku leppida, aga vabandust, kui ma tohin lõpetada...“</i> <i>Kuusk</i> <i>„Kaljulaid, mul on lihtsalt küsimus, et kas te pisut arrogantselt ei käitu“</i> <i>Kaljulaid</i> <i>„Ei, mul on õigus. Ma vabandan, kontrollige järgi pärast“</i> <i>Pevkur</i> <i>„Te tahate vähendada ju...“</i>	Kuuse hinnangul on peaaegu kõikide erakondade valimisprogrammis punkt, et elanikkonnakaitsele peab olema tagatud püsirahastus 0,5% SKPst. Kuuse hinnangul meeldib Kaljulaidile vaielda ning enda kehtestamiseks annab Kuusk hinnangu, et Kaljulaid kaotab vaidluse.

<i>Kaljulaid</i> „Ei!“ <i>Kuusk</i> „Hea küll!“ <i>Kaljualid</i> „Ühesõnaga, idee on selles, et [---]“ (1.16.22 – 1.17.02)	
<i>Kuusk</i> „Me oleme Neeme Väli väga pikalt ära unustanud. Millest teie hakkaks peale elanikkonna kaitse tugevdamisel“ <i>Väli</i> „Väga meeldiv, et ka ma natuke vahepeal meelde tulen, kuigi siin tuleb vehelda selle pliiatsiga <i>Kuusk</i> „No seitse külalist, jube raske“ (1.18.43 – 1.18.55)	Kuusk on enda hinnangul koos kaassaatejuhiga (<i>meie</i>) Neeme Väli pikalt ära unustanud.
<i>Kaljulaid</i> „Päästja palk eelmisel aastal oli 1328 eurot, ma ütlen veelkord, iga kolmas päästja töötas teisel või kolmandal ametikohal, nüüd see tõusis 1586 euronile...“ <i>Kuusk Kaljulaidile</i> „Nüüd läheb natuke müügitööks“ (1.24.28 – 1.24.38)	Kuuse hinnangul oli Kaljulaidi vastus müügitöölik.

<i>Madisson</i> <i>„Ma tahtsin öelda seda, et lihtsalt sõnum valijale – valida erakonda, kes on 20 aasta jooksul kordades viga, noh, ütleme, küll riigikaitstes, elanikkonnakaitstes, majandusküsimustes, ja nüüd loota, et äkki nad õpivad ja teevad midagi muud ja õigesti ja paremini – siis valija on loll. Ära ole rumal. Noh, et...“</i> <i>Kaljulaiid</i> <i>„Aga te ei teinud elanikkonnakaitstes üldse mitte midagi kullakesed ju...“</i> <i>Madisson</i> <i>„Vabandust, me tegime aasta ja üheksa kuuga rohkem kui teie olete 20 aastaga...“</i> <i>Kaljulaiid</i> <i>„Teie siseminister...“</i> <i>Madisson</i> <i>„Teie olete tuksi keeranud...“</i> <i>Kuusk</i> <i>„No näed, tüüpiline, tüüpiline eesti pidu“</i> <i>Tralla</i> <i>„Saime ikkagi siin debati lõpus kätte ka need ilusad reklaamsloganid, hüüdlauseid, oligi väga üksmeelne debatt, peab ütlema“</i> <i>(1.26.10 – 1.26.50)</i>	Kuuse hinnangul on Madissoni ja Kaljulaidi vaidlus nagu <i>tüüpiline eesti pidu</i>. Tralla hinnangul kõlasid <i>ilusad</i> hüüdlauseid ja debatt oli tema hinnangul väga üksmeelne.

Teine saade, eetris 8.02.2023 – haridus, teadus, kultuur	
Lause	Kommentaarid

<i>Kuusk</i> <i>„Jaak Aab, no me kõik teame, et haridusministri portfell on olnud aastaid Keskerakonna käes, muide, palju õnne ka Mailis Repsile, aga - miks te seda kõike siis, kui selle tegemise aeg oli, siis juba ära pole teinud“</i> 1.24 – 1.37	Kuusk räägib Keskerakonnast kui erakonnast, kes on aastaid hoidnud haridusministri kohta. Toob nimeliselt välja Mailis Repsi, kuigi keeleliselt pole aru saada, et Reps oli haridusminister. Küsimus on avatud.
<i>Lass</i> <i>„Isamaa programmis on kirjas, et keelenõuete rikkumise puhul tõstetakse sunniraha 9600 euroni. Kas te tõepoolest usute, et trahv paneb kedagi eesti keelt õppima?“</i> 2.11 – 2.21	<i>Tõepoolest</i> näitab saatejuhi uskmatus ja enda hinnangut, st Lassi arvates trahv ei aita. Küsimus on suletud.
<i>Hartman</i> <i>„...on kasvanud ka uuringute järgi Ida-Virumaal elavate inimeste kontakt Eesti riigiga“</i> <i>Lass</i> <i>„No loodame“</i> 4.39 – 4.45	Väärtuseline väide, mis näitab saatejuhi arvamust Ida-Virumaa integreerimise vajalikkusest.
<i>Lass</i> <i>„Tauno Õunapuu, Parempoolsete valimisprogramm on selline mõnusalt lihtne ja selge lugemine, aga väga hästi ei ole aru saada, milline teie haridusprogramm on, et miks peaks teid üldse valima.“</i> 5.32 – 5.42	<i>Mõnusalt lihtne ja selge lugemine</i> on Lassi isiklik hinnang Parempoolsete valimisprogrammile. Avatud küsimus.
<i>Kuusk</i> <i>„Jaak Valge, no EKRE teatavasti päästab siis Eestit nendel valimistel, aga teie programmist mina leidsin vaid kolm punkti, mis katavad siis haridust, teadust ja kultuuri, et kas te unustasite selle ära või see päästmist ei vaja“</i> 6.22 – 6.34	<i>Vaid</i> on saatejuhi hinnang, mis viitab sellele, et kolm on liiga vähe. Küsimus on suunav – saatejuht annab vastajale valida kahe variandi vahel, mis võivad selgitada <i>vaid</i> kolme punkti esinemist programmis.

<i>Lass</i> <i>„Jaak Valge, kuidas oleks EKRE selle lahendanud siis eestikeelsele haridusele ülemineku valisuses olles, mis moodi, kas samamoodi suure pauguga või kuidagi teistmoodi?“</i> 10.58 – 11.06	Suure pauguga on saatejuhi isiklik hinnang. Küsimus on suletud.
<i>Kuusk</i> <i>„Kristina Kallas, kas te teate mis on eesti... paljude eesti- ja venekeelsete perede lapsevanemate selline suur õudusunenägu?“</i> <i>Kallas</i> <i>„Oi ma arvan, et neid on palju, neid... “</i> <i>Kuusk</i> <i>„No see on see ikka see Eesti 200 see teie see eestimeelne ja eestikeelne ühtne kool, et kui palju sellel hirmul alust on“</i> 12.03 – 12.20	Kuusk toob välja eesti- ja venekeelsete perede lapsevanemd grupina ning seostab grupi õudusunenäoga, milleks on eestimeelne ja eestikeelne kool. Saatejuht seostab Eesti 200 eestimeelse ja eestikeelse kooliga. Esimene küsimus on tüübilt suletud, teine avatud. Esimese küsimuse puhul kasutab retooriliselt <i>õudusunenägu</i> kui metafoori.
<i>Lass</i> <i>„Liina Kersna, kas nüüd päriselt minnakse eestikeelsele õppele üle või ikkagi selgub ühel hetkel tõesti – õpetajaid ei ole, raha pole piisavalt ja tuleb uus koalitsioon ja mõeldakse, et lökkame uuesti edasi kuskile.“</i> 13.29 – 13.39	Lass toob välja poliitikute eeldatava reaktsiooni, mis potentsiaalselt tulevikus juhtuda võib.
<i>Kuusk</i> <i>„Väga hea, meil on siin hea näide, Piret Hartman, sotside esinumber Ida-Virumaal. Milline on teie plaan, et tippõpetajad, kes on ka hea keeleoskusega, tuleksid piirkonda.“</i> 14.49 – 15.00	Andres Kuuse hinnangul on Hartman <i>hea</i> näide.

<i>Kuusk</i> „<i>Kas teil põhimõtteliselt on siin natukene nagu 1-6 praegu jõudude jaotus, et...</i>“ <i>Aab</i> „<i>Tähendab ei ole...</i>“ <i>Kuusk</i> „<i>...kas te saite kõik vastused?</i>“ <i>Aab</i> „<i>Asi on selles, et ärge maalige jälle seda märki külge. Ma rääkisin, et me oleme tõsiselt pingutanud, Keskerakond, erinevates valitsustes, et selle poole liikuda.</i>“ <i>Kuusk</i> „<i>Millega pingutanud? Oma seiukoha kujundamisega?</i>“ 16.50 – 17.06	Kuusk väljendab uskmatust Aabi sõnade suhtes, et Keskerakond on tõsiselt pingutanud, et liikuda eestikeelse hariduse poole. Kasutab retooriliselt iroonilist täpsustavat küsimust.
<i>Lass</i> „<i>Jaak Valge, küsimus teile ka, et ülikooliga olete seotud, et kui palju peaks siis riik õpetajate koolitustellimust suurendama [---]</i>“ 20.02 – 20.08	Toob Jaak Valgega seoses välja, et Valge on ülikooliga seotud. Esitab avatud küsimuse.
<i>Kuusk</i> „<i>No me lugesime ka Liisuga põhjalikult ka teie lubadusi ja EKRE programmist õpetajate palgatõusu ei leidnud, et kas te lähtute põhimõttest, et õnn pole rahas?“</i> (32.35 – 32.44)	EKRE kui erakond, kes paistab õpetajate palgatõusu mitte soovivat. Küsimus on suletud.

<i>Kuusk</i> <i>„Ma tean, et te kõik tahate selle teemal rääkida vähemalt kuni „Terevisioonini“, aga meil on üks kiht, üks väga oluline kiht“</i> <i>Lass</i> <i>„Millest me ei ole rääkinud“</i> <i>Kuusk</i> <i>„Just, et kust need lapsed sinna kooli jõuavad“</i> <i>Lass</i> <i>„Lasteaiad. Küsimus kõigile – meil on peaaegu kõik asjad tasuta – bussiliiklus on tasuta, kõrgharidus on tasuta, aga miks lasteaiad on tasulised, Piret Hartman“</i> 44.33 – 44.52	Kuuse hinnangul on lasteaiad ja algharidus <i>oluline kiht</i>. Lassi isiklik hinnang on, et <i>peaaegu kõik asjad on meil tasuta</i>.
<i>Hartman</i> <i>„ [---] Täna on tõesti küsimus selles, et õpetajate palgad on kasvanud, aga lasteaiadõpetajate palkade tagamine on täna kohalike omavalitsuste jaoks väga keeruline, sest sinna ju raha tänasel hetkel juurde ei tule“</i> <i>Kuusk</i> <i>„No te annate neile vähe raha lihtsalt, KOVidele“</i> 45.13 – 45.28	Kuusk esitab isikliku hinnangu, mis on samas ka provotseeriv retooriline võte, tuues välja ühe võimaliku põhjuse, miks lasteaiadõpetajate palkade tagamine on KOVide jaoks keeruline.
<i>Lass</i> <i>„Jaak Aab, Keskerakond lubas eelmistel valimistel juba, et lasteaiad lähevad tasuta. Kas teete nüüd ära või?“</i> 45.46 – 45.52	<i>Juba</i> kui saatejuhi etteheide, millele järgneb suletud küsimus. Eeldatav reaktsioon.

<i>Lukas</i> „ [---] Vanemad on valmis natuke maksma, mitte võibolla nii palju kui Tartus, aga natuke on valmis ikkagi panustama ja las neil olla see võimalus, aga kindlasti“ <i>Lass</i> „See on võimalus, te ütlete, see on suurepärane sõnastus“ 49.19 – 49.32	Lassi isiklik hinnang on, et Lukase sõnastus on <i>suurepärane</i>.
<i>Lukas</i> „Lapsed tulevad ka rahvastikupoliitikast, demograafiapoliitikast ja sellepärast me, Isamaa tegelebki lastetoetuste tõusuga, peretoetuste tõusuga...“ [---] <i>Kuusk</i> „Ma olen vist väljasurev liik, aga mulle ikka jätkuvalt tundub, et lapsed tulevad armastusest.“ 48.57 – 49.49	Lukas sedastab, et lapsed tulevad rahvastikupoliitikast, samas Kuusk oponeerib sellele, öeldes, et tema arvab, et lapsed tulevad armastusest, seega on saatejuhi väärtuslik hinnang Lukase öeldu osas.
<i>Lass</i> „Tõnis Lukas, Isamaa oma programm ei ütle, et kõrgharidusele raha juurde annaksite, kas siis te üldse ei annaks või?“ 54.54 – 55.00	Toob Isamaa kohta välja, et programm ei ütle, et Isamaa annaks kõrgharidusele raha juurde. Küsimus on tüübilt suletud.
<i>Kuusk</i> „Liina Kersna, üks tohutult ebapopulaarne küsimus – kas ülikoolide võrgu eestis peaks ka üle vaatama, kas meil on liiga palju ülikoole“ 56.17 – 56.23	Kuuse hinnangul on järgnev suletud küsimus <i>tohutult ebapopulaarne</i>.
<i>Lass Kersnale</i> „Vastus läiks juba natuke pikaks ka [---]“ 57.23 – 57.24	Lassi hinnangul oli Kersna vastus liiga pikk. Retooriliselt on hinnangu mõte debateerijalt sõnajärg tagasi võtta.

<i>Kuusk Aabile</i> <i>„Konkreetsed, selge sõnumi auhinna kandidaat täna, aitäh“</i> 1.03.36 – 1.03.38	Kuuse hinnang Aabi sõnavõtule.
<i>Kuusk</i> <i>„Aitäh, erakordselt sisuline ja põnev debatt“</i> 1.06.32 – 1.06.35	Kuuse hinnang, samas on lause mõte debatt kokku võtta ning alustada uue debatiteemaga.
<i>Lass</i> <i>„Jaa, juttu tuleb loomulikult teatrite rahastamisest. Piret Hartman, sellest aastast jagatakse siis teatritele raha uue mudeli alusel, samas nagu ikkagi vanal moel ja raha nagu justkui antakse juurde, et kas järgmisel aastal kordub siis samasugune trall või“</i> 1.06.45 – 1.06.59	<i>Trall</i> on Lassi hinnang juhtunule.
<i>Kuusk</i> <i>„Kas kultuuriministeerium on siis teatrite pantvang, kui tsiteerida ühte Kinoteatri aktsiooni korraldajat?“</i> (1.07.49 – 1.07.58)	Kuusk toob kultuuriministeerium välja kui teatrite pantvangi ja teatrid kui asutused, kes hoiavad ministeeriumit pantvangis. Viitab tsitaadi allikale, kelleks on üks Kinoteatri aktsiooni korraldaja. Küsimus on tüübilt suletud.
<i>Lass</i> <i>„Jaak Aab, olete ka valitsuse liige olnud ja nendel kõnelustel, kui raha jagatakse, miks siis ei ole näiteks kultuurivaldkonda fikseeritud kuidagi protsendina riigieelarves, et kui eesti kultuur meile kõigile nii oluline on“</i> 1.17.29 – 1.17.39	Jaak Aab kui inimene, kes on olnud valitsuse liige ja osalenud raha jagamise kõnelustel. Lassi hinnangul on eesti kultuur meile kui eestlastele oluline. Küsimus on avatud, kuigi selles sisaldub eeldus, et eesti kultuur on <i>meile oluline</i>.
<i>Lass</i> <i>„See puudutab vabakutselisi siis loovisikuid, kelle puhul on tegelikult aastaid räägitud nende sotsiaalsetest garantiidest. Piret Hartman, millal siis tekivad nendele inimestele tegelikult sellised sotsiaalsed garantiid?“</i> 1.22.32 – 1.22.47	Loovisikutega seoses toob Lass välja, et nende puhul on aastaid räägitud sotsiaalsetest garantiidest.

<i>Kuusk</i> <i>„Piret Hartman, kas te olete sama meelt nagu peaminister, et ERRi tuleks kärpida?“</i> <i>(1.26.35 – 1.26.39)</i>	Kuusk toob seoses peaministriga välja soovi kärpida ERRi.
<i>Kuusk</i> <i>„Aitäh, oli sisuline debatt“</i> <i>1.28.26 – 1.28.28</i>	Sisuline on Kuuse hinnang, samas on lause mõte debatt kokku võtta ning lõpetada.

Kolmas saade, eetris 15.2023 – tervishoid, sotsiaalhoolekanne, pensionid ja toetused	
Lause	Kommentaariid
<i>Lass</i> <i>„Irja Lutsar, no teid on ajakirjanduses tituleeritud ka koroona aja staartheadlaseks.“</i> <i>(1.23-1.28)</i>	Nimetab Lutsarit <i>staartheadlaseks</i>, viitab ajakirjanduse (mingis mõttes ka avalikule) arvamusele.
<i>Lass</i> <i>„Tanel Kiik, teie oponendid ütlevad, et te olete väga ladusa jutuga, aga väga paljud probleemid, mis teie ministriks oleku ajal meditsiinisüsteemis olid, jäid sootuks lahenduseta.“</i> <i>(1.55 – 2.05)</i>	Toob seoses Tanel Kiigega välja kriitika. Lass kasutab retooriliselt kriitikuid küsimuse formuleerimiseks.
<i>Kuusk</i> <i>„Helmen Kütt, mulle tundub, et sotsiaaldemokraatide sümpaatia Keskerakonnaga on viimasel ajal all-linnast ka Toompeale ulatumas, sest ka teie räägite Tallinna haigla valmishitamist“</i> <i>(3.38 – 3.49)</i>	Omistab sotsiaaldemokraatidele sümpaatia Keskerakonnaga, mis Kuuse hinnangul suureneb Tallinna haigla konkreetse näitega.
<i>Kuusk</i> <i>„Lea Danilson-Järg, Vikerraadio debatis ütlesite te, et Eesti tervishoiusüsteem on kaldu sotsialismi poole. Et kui me seda nüüd tugevalt kapitalismi poole hakkame kallutama, et kuidas siis vaene inimene arsti juurde üldse saab?“</i> <i>(4.47 – 5.00)</i>	Saatejuht viitab Vikerraadio debatile kui allikale ning räägib Isamaast kui erakonnast, kelle hinnangul on Eesti tervishoiusüsteem kaldu sotsialismi poole. Kuuse küsimuses on eeldus, et Isamaa soovib hakata süsteemi tugevalt kapitalismi poole kallutama
<i>Lass meditsiinisüsteemi kohta</i> <i>„Probleeme on palju“</i> <i>(6.15-6.16)</i>	Lassi isiklik hinnang olukorrale.

Lass <i>„Isamaa lubab suurendada samuti esmatasandi tervisekeskuse rahastamist. Kust ja kui palju te siis tegelikult ikkagi raha ära võtate? Et sinna suunata.“</i> (10.11-10.20)	Lass räägib Isamaast kui erakonnast, kes lubab suurendada esmatasandi tervisekeskuste rahastamist. Eeldab oma küsimuses, et rahastus tuleb mõnest teisest kohast kärpimise teel, küsimus on seega suunav.
Lass <i>„Viimane Tartu Ülikooli uuring ju tõi välja selle sama EMODE kohta, et...“</i> 14.45 – 14.47	Viitab retooriliselt sõltumatute ekspertide arvamusele.
Kuusk EKREle <i>„Kuidas oleks võimalik arst siduda pärast ülikooli lõpetamist siis selle kohaga kuhu ta tööle läheb. Kas see nagu tänapäeval pisut selline sunnismaisus ei ole no?“</i> (21.04 – 21.13)	Küsimus on suunav ning selles sisaldub eeldus, et arsti sidumine teatud kohaga on sunnismaisus.
Kuusk <i>„No see on rohkem selline tunnetuslik, see on dr Talvingu intervjuust“</i> (22.19 – 22.22)	Viitab dr Talvingu intervjuule.
Lass <i>„Lea Danilson-Järg, kas see samad arvud, mis nüüd läbi käisid juba, et arstiõppesse ikkagi noored järjest vähem tahavad minna, seda ütles ka dr Talving Vikerraadios, no kust me siis saame neid arste, kas toome välismaalt sisse või?“</i> (26.58 – 27.10)	Küsimus on suunav, sest selles sisaldub eeldus, et toome välismaalt arstid sisse. Lass viitab allikana Vikerraadio intervjuule.
Lass <i>„Irja Lutsar, ülikooliga olete ka seotud olnud. Kas peaks äkki tingimusi leevendama sisseastumisel arstiõppesse? Sealt kukub ka välja palju välja kahjuks neid tudengeid.“</i> Lutsar <i>„Ülikooliga olen ma praegu ka seotud.“</i> (32.11 – 32.22)	Tegemist on valega, sest Lutsar oli saate ajal jätkuvalt TÜga seotud.
Kuusk Signe Riisalole <i>„...Kas teie valija peab tulevikus arvestama ka võimalusega, et lubate, mis te lubate, aga lõpuks teete ikka nii nagu Helir-Valdor Seeder tahab?“</i> (55.29 – 55.36)	Reformierakond kui erakond, kes on Helir-Valdor Seederi pantvangis.

<i>Lass</i> <i>„Helmen Kütt, olete siis ka Isamaaga nõ pantvangi võetud justkui?“</i> <i>(56.05 – 56.08)</i>	Eeldusega suunav küsimus. Eelduseks, et SDE ja Isamaa on pantvangi võetud.
<i>Lass</i> <i>„Parempoolsete programm, nii palju kui see on avalikustatud, lubab tõmmata pidurit sellistele lausalistele toetustele. Kas te siis läheksite tühistama seda reformi?“</i> <i>(58.15 – 28.22)</i>	Parempoolsed kui erakond, kelle programm on osaliselt avalikustatud. Küsimus on suunav, selles on üks vastusevariant.
<i>Kuusk</i> <i>„Muide see number, mille me siin leidsime, et järgmise kümne aasta jooksul vajadus ligi tuhatkond hooldajat tundub reaalsena? [---] See on erakordselt palju“</i> <i>(1.25.52 – 1.26.03)</i>	Saatejuhi isiklik hinnang on, et kümne aasta jooksul tuhat hooldajat on <i>erakordselt palju</i>.

Neljas saade, eetris 22.02.2023 – rahandus, energiakriis, maksud, rohepööre	
Lause	Kommentaariid
<i>Ojakivi Sibulalt</i> <i>„Isamaa programmis kesksel kohal on pere ja lapsed, samas loen teie energeetika peatükki – elektri hinda te laste arvust sõltuma pole pannud. Kas rohkem lapsi ei peaks tähendama soodsamat elektrit?“</i> <i>(1.47 – 1.58)</i>	Isamaa kui erakond, kelle programmis on kesksel kohal pere ja lapsed. Küsimuses sisaldub eeldatav reaktsioon, seega on küsimus suunav.
<i>Ojakivi</i> <i>„Keskerakond ütleb, et majanduskasv ei tohi olla eesmärk omaette, tulu sellest peab jõudma iga Eestimaa pereni. Kellega te muuseas vaidlete – et kui pole majanduskasvu pole ka ju perel tulu.“</i> <i>(4.18 – 4.28)</i>	Keskerakond kui perede eest hoolitseja ja majanduskasvu mitte esiplaanile seadev erakond.
<i>Kuusk</i> <i>„Räägime sissejuhatuses kõige põletavamal teemal – ja energiakriis on tegelikult mitu aastat meid räsitud, Eesti on päris valusalt pihta saanud. Ilma valitsuse toeta ei oleks paljud kodud jaksanud oma arveid maksta. Kas me oleme teinud piisavalt, et see olukord aasta, kahe või kaheteist</i>	Saatejuhi hinnangul on energiakriis kõige põletavam teema.

pärast ei korduks. “ (5.36 – 5.55)	
Ojakivi “Kui EKREga edasi minna – teie lubate oma programmis kohe soodsamat elektrit, et ei ole seda vaheetappi – 3 senti. Kuulge kas see, Epler, kuidagi ulmevaldkonda ei kuulu?“ (7.02 – 7.11)	Küsimuses sisaldub eeldus, et et 3 sendine elektri hind kuulub ulmevaldkonda, küsimus on suunav.
Ojakivi „Täna ennelõunal saabus uudis, et Madis Kallas vähendas riigimetsa raiemahtu, kuigi kokkulepe oli, et otsuse teeb valitsus. Kas peaministrist sõideti lihtsalt üle?“ (28.43 – 28.53)	Küsimuses sisaldub eeldus, et Madis Kallas sõitis peaministrist üle.
Kuusk „Miks siis sotsid nii teevad, et kas see ei vähenda teie usaldusväärust, et Michal oli suhteliselt diplomaatiline aga peaministrist ikkagi sõideti üle.“ (29.58 – 30.05)	Kuuse isiklik hinnang on, et Michal oli diplomaatiline. Küsimus on suunav, sest selles sisaldub eeldus, et sotside usaldusväärus väheneb seoses peaministrist ülesõitmisega.
Kuusk „Kuulge tuumküsimus on ikkagi, Rain Epler, mida me nende raiemahtudega teeme. Et see ei ole okei, et me mitukümmend aastat vaidleme, kakleme ja lõpuks ajame kõik teadlased omavahel tülli ja lähme ise ka tülli.“ (31.47 – 31.50)	Kuuse isikliku hinnangu kohaselt on tuumküsimus raiemahtude saatus. Kuuse hinnangul ei ole mitmekümne aasta vältel kestev vaidlemine okei.
Ojakivi „Reinaas, aga mis Eesti 200 teeb ja kumb programm teil praegu peal on – kas Hussari ja Tarmo Tamme programm või Zuzu Izmailova ja natuke rohelisemate metsameeste programm.“ (36.27 – 36.37)	Eesti 200 kui erakond, kellel on nii ühe kui ka teise arvamuse esindajaid.
Kuusk „Isamaa tegelikult juba ka korra pidurdas Riigikogus seda (raiemahude vähendamise) plaani. Kas seal eelnõus on päriselt nagu probleemid sees või olete rohkem siis ikka puidutööstuse poolel?“ (37.57 – 38.07)	Isamaa kui raiemahtude vähendamise pidurdaja. Küsimuses sisaldub kaks eeldust – eelnõus on probleemid ja teine eeldus on, et Isamaa on puidutööstuse poolel.

Ojakivi „Kuidas seal Keskerakonnas on, et kelle ideed prageu kõvemini lendavad, kas Mölderi või Savisaare omad? Ma lihtsalt vaatajale meenutan, et üks tõstis ja teine alandas, et mis see õige vastus on?“ (42.25 – 42.34)	Keskerakond kui erakond, kelle seisukoht raiemahtude osas on segane.
Ojakivi „No kõik teised erakonnad rohepööret peavad oluliseks. Kas teie lähete kindlat kohta opositsioonis püüdma.“ (46.43 – 46.48)	Küsimuses on erakondade lahterdamine – EKRE ühel pool ja kõik teised teisel pool. Küsimus on suunav, sest selles on eeldus, et EKRE läheb kohta opositsioonis püüdma.
Reinaas “Nii palju, kui mina sellest asjast aru sain, põhimõtteliselt umbes 100-200 miljonit lasti vastu taevast tänu sellele (Eesti eurosaadikute töö tõttu)“ Ojakivi „Michal mis seal siis juhtus – Kruuse sai aru, kui võttis Eesti riigile kohustusi või ei saanud?“ (55.00 – 55.05)	Urmas Kruuse kui poliitik, kes võibolla ei saanud aru, kui võttis Eesti riigile kohustusi.
Kuusk „Riina Sikkut, nagu te märkasite, koalitsioonipartnerid nuhtlesid kõik Brüsseli patud nüüd sotside kaela“ (57.01 – 57.06)	Reformierakond ja Isamaa kui sotside süüdistajad ja sotsid kui süüdlased.
Ojakivi Sikkutile „Te ei saa ju maainimesele ette heita, et nad muretsevad, mõtlevad ette, teil ei ole lahendusi ju neile.“ (58.43 – 58.48)	<i>Teil ei ole lahendusi ju neile</i> on isiklik hinnang SDE poliitilisele platvormile.
Kuusk „Rain Epler, mida te ütlete EKRE kriitikutele, kes ütlevad, et see on pisut selline vanaaegne ja vanamoodne jutt, et te lihtsalt ei oska näha neid võimalusi, mida rohepööre sisaldab.“ (1.00.47 – 1.00.56)	Kuusk kasutab retooriliselt kriitilist avalikku arvamust küsimuse formuleerimiseks.
Ojakivi Parempoolsetele „No deklareerite, et maksukoormust ei tohi tõsta, samal ajal langetate nii tulumaksu kui tööjõumakse. Ikkagi leidsite naftat?“	Ojakivi kasutab retooriliselt ironiat, toomaks välja vastuolu Parempoolsete programmis.

(1.02.47 – 1.02.53)	
<i>Kuusk Parempoolsetelt</i> „Me oleme erakordselt leebelt suhtunud sellesse. Meil on pisut üle nädala valimiseni ja ma ei leia teie valimisprogrammi. Et kas te võtate valimisi tõsiselt? “ (1.03.40 – 1.03.48)	Parempoolsed kui erakond, kelle programm ei ole pisut üle nädala enne valimisi avalikustatud. Küsimuses sisaldub eeldus, et Parempoolsed ei võta valimisi tõsiselt.
<i>Ojakivi</i> „No Marek Reinaas, ka Eesti 200 lubab kaotada maksuküüru. Hakkate siis tegema nii, nagu Reformierakond tahab? “ (1.05.25 – 1.05.29)	Küsimuses sisaldub eeldus, et E200 hakkab tegema, nagu RE tahab.
<i>Kuusk</i> „Taavi Aas, Keskerakond räägib siis kolmeastmelisest maksusüsteemist. Täna kuulsin otse allikast, et Keskerakond on siis 7ndat korda lubamas astmelist tulumaksu, et ma saan aru, et see on siis jälle selline võimalus läbirääkimiste käigus raske südamega loobuda sellest. “ (1.06.47 – 1.07.02)	Keskerakond kui progressiivse maksusüsteemi pikaajaline toetaja. Küsimuses sisaldub eeldatav reaktsioon Keskerakonnalt – isegi kui KE lähev koalitsiooniläbirääkimistele, erakond loobub sellest.
<i>Ojakivi</i> „Kui võtta EKRE programm lahti, lühete veelgi kaugemale (Isamaast) – iga lapsega laenuid kustuvad ja tulumaksumäär alaneb “ (1.10.02 – 1.10.08)	EKRE kui laste sündi sooviv erakond.
<i>Ojakivi</i> „ Ega vist Parempoolsetest suuremaid kärpijaid ei ole “ (1.11.59 – 1.12.01)	Ojakivi hinnangul on Parempoolsed suurimad kärpijad.

Viies saade, eetris 1.03.2023 – peaministri kandidaadid	
Lause	Kommentaariid
<i>Lass</i> „Martin Helme, Kaja Kallas on peaministri kandidaatide reitingus nõ superliigas ja Jüri Ratasel läheb ka päris hästi, aga teil isiklikult nii hästi ei lähe, kui teie “	Martin Helme kui erakonna esimees, kellel isiklikult nii hästi ei lähe. Küsimus on suunav, sest selles on eeldus, et erakond võiks juhti vahetada.

erakonnal, et kas EKREl oleks aeg äkki erakonna juhti vahetada?“ (2.07 – 2.18)	
Kuusk „Jüri Ratas, kui Keskerakond peaks tegema nendel valimistel kolmanda tulemuse ehk jääma Martin Helme seljataha, kas see tähendaks Jüri Ratase poliitilise karjääri lõppu?“ (2.56 – 3.04)	Küsimuses on eeldus, et Jüri Ratase poliitiline karjäär on seotus nende valimiste tulemusega.
Kuusk pärast Seedri vastust „Studios on ka rahuvahendajad.“ (4.52 – 4.53)	Kuuse isikliku hinnangu kohaselt on Helir-Valdor Seeder rahuvahendaja.
Kuusk „Lavly Perling, no tundub, et jäite ikkagi erakonna loomisega lootusetult hiljaks, et ma ei... ja preemiaks tuleb ilmselt osalemisrõõm. Ma ei küsi kas, ma küsin kui pettunud te olete.“ (6.42 – 6.53)	Kuuse hinnangul jäid Parempoolsed erakonna loomisega hiljaks. Küsimuses on eeldus, mille Kuusk ka välja toob, et erakond on kindlasti pettunud.
Kuusk „No Helir-Valdor Seeder, jaanuari inflatsioon 18% – ei ole millegi üle aplodeerida, ja ja keskpank ütleb, et valitsuse eelarvepoliitika ei ole seda just niimoodi pehmelt paitanud, seda protsessi, et tunnistate vastutust?“ (10.08 – 10.20)	Isamaa kui valitsuse osa, kellel on osa vastutusest, miks majanduse olukord kehv on.
Lass „Siiski korraks, Helir-Valdor Seeder, teie enda ettevõtlusminister korduvalt on ettevõtjatele selja pööranud toetuste mõttes, kuidas siis nii?“ (11.20 – 11.28)	Isamaa ettevõtlusminister (Järvan) kui ettevõtjate hätta jätja.
Lass „Lauri Hussar, majanduslangus on suur ja ekspordilangus 6,5%. On siis Kaja Kallase tegemata töö või ei ole?“ (14.16 – 14.25)	Küsimuses on eeldus, et majanduslangus on seotud kas Kaja Kallase tööga/tegemata tööga või kellegi teise tegemata tööga.
Lass	Sotsid kui miinimumpalga töstjad ja

„Lauri Läänemets, no ikkagi, mis see sotside plaan siis on lisaks sellele miinimumpalgale, mis tõesti aitaks nõ madalama otsa inimeste palka tõsta, aga mis käivitaks majandust“ (23.17 – 23.25)	madalalpalgaliste eest võitlejad, kuid mitte nii väga majanduse käivitajad.
Kuusk „Lihtsalt mulle jäi see kärpimise jutt jäi natukene kriipima, et Lavly Perling, kas see nagu julm ei tundu inimestele võibolla, kes võibolla mõtlevad, et vastupidi, inimene vajaks abi praegu riigilt rohkem“ (24.19 – 24.28)	Parempoolsed kui <i>julm</i> erakond, sest pooldavad kärpimist.
Lass „Martin Helme, no kas teie, kui olite valitsuses EKRE, parteina, oli ka selline mõnus laenuvõtmise periood, et kas valituses olles jätkaksite seda?“ (28.27 – 28.36)	Omistav valitsusele, kus EKRE oli, <i>mõnusa</i> laenuvõtmise perioodi. Küsimuses sisaldub eeldatav reaktsioon tuginedes minevikus juhtunule.
Lass „Lavly Perling, Parempoolsed, kas te lähete siis kärpete peale või on ikkagi variant ka võtta laenu või tõsta makse.“ (30.50 – 30.55)	Suunav küsimus, kus Lass annab ette kolm vastusevarianti. Omistab Parempoolsetele eelkõige kärpimist.
Kuusk „Lauri Hussar, kes siis Eesti 200 krokodillide komisjoni kuuluma hakkaks“ (31.47 – 31.51)	Kuusk omistab Eesti 200-le eeldatava reaktsiooni, et erakond hakkaks kärpima. Küsimus on seega suunav.
Kuusk „Helir-Valdor Seeder, Äripäev kirjutas täna 5%ni tõusta võivast euriborist ja kuna üks Isamaa liige siin flirtis natukene ka selle laenuotoetuste jutuga – et ega te ju tõsiselt ei mõtle erakonnana seda“ (37.07 – 37.20)	Kuusk viitab Äripäevale. Küsimus väljendab uskmatus, selles sisaldub justkui eeldus, et Isamaa ei mõtle laenuotoetusi tõsiselt.
Lass „Lauri Hussar, no kuidas peavad siis inimesed kõrge hinnatõusu tingimustes hakkama saama. Kas siin kõlanud Seedri väide, et liiga bürokraatlik on teha sellist vajaduspõhist toetust, on teie vaade ka. “	Isamaa kui erakond, kes ei poolda vajaduspõhist toetamist.

(40.46 – 40.57)	
Lass „Lauri Läänemets, no sotsidele on ette heidetud, et te tahate maksustada kõike niimoodi et hing on lausa kinni ja siis jagate toetustena laiali selle. Kas teile tehakse liiga?“ (43.54 – 44.01)	Lass seostab SDE-ga <i>kõige</i> maksustamist ja toetuste jagamist. <i>Hing on lausa kinni</i> on isiklik hinnang maksukoormuse suhtes.
Kuusk „No Eesti 200 räägib ka siin lennukatest kuplitest, et lähete ka ikka Kaitseväge juhatajale ette kirjutama, mida teha tuleb?“ (1.10.13 – 1.10.18)	Eesti 200 kui õhukaitse loomise pooldajad.
Lass „Tänase seisuga tundub siiski, et Isamaa on jälle selline kuningate tegijate rollis ehk et olete siis juba EKRE ja Keskerakonnaga käed lõõnud?“ (1.22.57 – 1.23.04)	Lassi hinnangul on Isamaa <i>kuningate tegijate rollis</i>. Küsimus on suunav – selles on eeldus, et Isamaa on huvitatud koostööst EKRE ja Keskerakonnaga.

Lisa 2. Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ehe Kaldmaa,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Poliitiline tasakaalustatus „Valimisstuudio“ 2023. aasta Riigikogu valimiste eelsetes debattides“, mille juhendaja on Marju Himma, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Ehe Kaldmaa

21.05.2024